

2024

VÉLEMÉNYEZÉSI ANYAG

FELSŐNYÉK KÖZSÉG TELEPÜLÉSTERVE

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

TARTALOMJEGYZÉK

A) ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK VÉDELME	2
BEVEZETŐ	2
ELŐZMÉNYEK, A MEGBÍZÁS ISMERTETÉSE	2
ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK VÉDELME	3
1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	3
1.1. A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA	3
1.2. A TELEPÜLÉSSZERKEZET TÖRTÉNETI KIALAKULÁSA, TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSMAG	4
1.3. TELEPÜLÉSKARAKTER, HELYI SAJÁTOSSÁGOK: UTCAKÉP, TÉRARÁNY, JELLEGZETES ÉPÜLETTÍPUSOK	8
1.4. A TELEPÜLÉS RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGÉNEK FELMÉRÉSE (ÚJONNAN BEÉPÍTÉSRE SZÁNT TERÜLETNEK KIJELÖLT TERÜLET ESETÉN TEREPEBJÁRÁSSAL)	9
1.5. A VÉDETT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA, AMELY ÉRTÉK-KATASZTERBEN TARTALMAZZA:	10
1.5.1. a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket	10
1.5.2. a világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket	10
1.5.3. az országos építészeti örökség elemeit	10
1.6. A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA:	15
1.6.1. Településszerkezet	15
1.6.2. Telekstruktúra és utcavonal-vezetés	15
1.6.3. Utcakép vagy utcakép részlet	15
1.6.4. Egyéb településkarakter elemek	15
1.6.5. Építmény, építményrészlet, vagy alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás	15
1.6.6. Táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet	16
2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	17
3. nyilatkozatok	17
ÉPÍTÉSZETI SZAKTERÜLET MELLÉKLETE	18
B) RÉGÉSZETI SZAKTERÜLETI MUNKARÉSZ	19
Bevezetés	19
1. Örökségvédelmi vizsgálat	25
1.2. A TELEPÜLÉS RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGÉNEK FELMÉRÉSE ÚJONNAN BEÉPÍTÉSRE SZÁNT TERÜLETNEK KIJELÖLT TERÜLET ESETÉN TEREPEBJÁRÁSSAL	26
1.2.1. Iparterület bővítése (Képmelléklet 1–3.)	33
1.2.2. Tervezett szennyvíztisztító telep kijelölése (Képmelléklet 4–7.)	33
1.2.3. Templom utca északi folytatásában közlekedés terület módosítása (Képmelléklet 8–11.)	35
1.2.4. Temető melletti közlekedési terület átsorolása (Képmelléklet 12–15.)	35
1.3. A VÉDETT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA	36
1.4. A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA	36

2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése	36
2.1. A TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPLŐ ELEMELK VONATKOZÁSÁBAN RELEVÁNS RÖVID ÉS KÖZÉPTÁVON TERVEZETT VÁLTOZÁSOK ISMERTETÉSE	36
2.1.1. Iparterület bővítése (Képmelléklet 1–3.)	36
2.1.2. Tervezett szennyvíztisztító telep kijelölése (Képmelléklet 4–7.)	37
2.1.3. Templom utca északi folytatásában közlekedés terület módosítása (Képmelléklet 8–11.)	37
2.1.4. Temető melletti közlekedési terület átsorolása (Képmelléklet 12–15.)	38
2.2. A 2.1. PONTBAN SZEREPLŐ VÁLTOZÁSOK HATÁSAI	39
2.2.1. a régészeti örökségre	39
2.2.2. a történeti településre, település- és tájszerkezetre	43
2.2.3. a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre	43
3. Értékvédelmi terv	43
3.1. AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSÉT BIZTOSÍTÓ SZEMPONTOK ÉS KÖVETELMÉNYEK MEGHATÁROZÁSA	43
3.2. AZ ÖNKORMÁNYZATI FELADATOK MEGHATÁROZÁSA	46
4. Összefoglalás	47
5. Nyilatkozat	48
RÉGÉSZETI SZAKTERÜLET MELLÉKLETEI	49

MELLÉKLET:

Értékleltár

A) ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK VÉDELME

BEVEZETŐ

ELŐZMÉNYEK, A MEGBÍZÁS ISMERTETÉSE

A 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 85/A. § (1) bekezdése alapján örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési tervének kidolgozása során.

A település önkormányzatának képviselő-testülete a településterv (Településfejlesztési terv és Helyi Építési Szabályzat) elkészítéséről döntött, melyhez kapcsolódó Örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére Tóth Dóra Kata egyéni vállalkozót bízta meg.

Felsőnyék község rendelkezik Örökségvédelmi hatástanulmánnyal, melyet 2006-ban készített Deák Varga Dénes, Tóth Dóra Kata, Ódor János Gábor.

A hatástanulmányhoz 2006-ban készült Építészeti értékleltár, mely 2017-ben a Települési arculati kézikönyv és Településkép védelmi rendelet megalkotásakor felülvizsgálatra került.

Ez utóbbi tartalmazza a jelenleg védelem alatt álló építmények listáját.

A hatástanulmány szerkezetét és tartalmát a Kötv. 85/A. § (1) és a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet 83. § (2) bekezdése, illetve utóbbi 14. sz. melléklete határozza meg.

TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

A Települési örökségvédelmi hatástanulmányban (hatástanulmány) számba kell venni a régészeti örökség elemeit, a műemléki értékeket, valamint települési értékleltárt kell készíteni. Ezekhez kapcsolódóan vizsgálni kell a táji-természeti, településhálózati és településtörténeti összefüggéseket, a településképet, utcaképeket, településkarakter és a területhasználatok változását a kulturális örökség szempontjából, valamint a védettségek bemutatását követően elemezni kell az örökségi értékeket érő várható hatásokat. A település egyéb, országos oltalom alatt nem álló értékeit is számba vevő értékvédelmi tervet kell készíteni.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet 83. § (2) a) pontja szerint az Örökségvédelmi hatástanulmány kidolgozása során a településfejlesztési tervhez a 14. melléklet 1. pont 1.1 - 1.3. alpontjában meghatározott vizsgálatot, továbbá a (2) b) pontja szerint a helyi építési szabályzat kidolgozásához 1. pont 1.4. alpontjában meghatározott értékleltárt, valamint 2. pontja szerinti hatáselemzést a településrendezési eszköz meghatározásához szükséges részletezettséggel a tervezés alá vont terület és a tervezett rendezési cél által megkövetelt mértékben kell elkészíteni.

ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK VÉDELME

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1. A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA

A település már a kőkorszakban lakott hely volt, erre utaló eszközöket (pl. átfúrt kőbalta, kőből csiszolt 8 cm-es véső) találtak a települést körbevevő dombok teraszszerű oldalaiban. A bronzkorszak a település északkeleti részén, a marhalegelőkhöz vezető utak mentén cserépedényeket és szarvasagancsból készült tárgyakat találtak. E korszak fontos emléke azok a kis dombocskák, amelyek fontos bronzkori hullaégetési sírokat rejtenek magukban.

A honfoglalás után a vidék az Árpád törzs szálláshelye lett. A település neve az önálló Nyék törzsre utal, amely szétszóródott, ezt a környékbeli települések közül számos szintén őrzi a nevében. Nyéken a tatárjárás után vár épült, a mai Várhegy nevű helyen. Az építtetője ismeretlen. A nem önálló településhelynek, hanem menedéknak épült Várhegy egy magas dombgerinc végén álló hegykúp, amelyet sáncok öveztek. A rómaiak idején katonai őrállomás volt, Fortianan néven. A község mai belterületéről előkerült számos római lelet arra utal, hogy itt római telep volt és a Garábhegyen át, az ún „katonaút”-on keresztül haladt el a település mellett egy fontos közlekedő hadiút. A földvárat 1557. szeptember 29-én a török lerombolta. Nyék első földesura a Mojs-nádori család volt. 1543-ban a törökök az egész vidéket elfoglalják. A hódoltság elején, Szigetvár elestéig (1566) Nyék liva székhelye volt. A törökök uralma alatt a település mindig népes, magyar lakta falu volt. A török kiűzése után a gróf Batthyány Ádám horvát bán a birtokosa és tőle zálogban bírja a veszprémi Csajági Ferenc, aki ingyen munkára és magasabb adók fizetésére kényszeríti a lakosságot. A kuruc háborúban ideiglenesen elnéptelenedett a falu, majd az 1715-ös országos összeírás már 16 telkes és 3 kisházias lakót számlál. 1753-ban már 375-en élnek itt. Az uradalom házasság révén a herceg Montenuovo családra szállt, 1829-ig. 1848-ban Jelasics serege érkezik Tótkeszin át ide. Mind a településen, mind pedig a szőlőhegyen pusztítottak: állatokat elhajtották, vagy lelőtték, az embereket bántalmazták, ruhájukat elvették, akik megpróbáltak ellenállni, azokat lelőtték. A világosi fegyverletétel után Deák Ferenc a környéken bujdosott, több hazafival össze-összejöttek a Garáb-hegy nyugati lejtőjén lévő pincében, illetve megfordult Nyék szőlőhegyén lévő prэшházban is, ez utóbbi ma is áll. 1870 körül 300 katolikus és 1200 református lakott itt.

A törzslakosság gazdálkodással foglalkozott, a szőlőtermesztésnek és az állattenyésztésnek volt fontos szerepe. Az 1895-ben épített községházat 1970-es években átalakították. Az első termelői szövetkezet megalakulásával (1949) a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság nehéz helyzetbe került, ugyanis a termés nagyobbik részét be kellett szolgáltatni. 1960-ban felújították a falu villamosítását, illetve az 1892-ben épült iskola helyett újat építettek 1962-ben. 1964-ben művelődési otthon, 1968-ban óvoda, 1969-ben orvosi lakás és rendelő, 1970-ben Takarékszövetkezet épült. A 70-es években járdákat és utakat építettek, valamint a vízhálózat is kiépült a faluban. A rendszerváltás után megszűnt a TSZ, sokan saját gazdálkodásba kezdtek. 1992-ben megszűnt a vasút, felszedték a síneket is, viszont kiépült a hálózati telefon és még később a gázvezeték hálózat is.

Napjainkban előkészítés alatt van a felhagyott vasúti nyomvonalon kerékpárút kiépítése, mely északi irányba Siófokkal, déli irányban pedig Orfűn át Péccsel teremt kapcsolatot. Továbbá az utóbbi években magán- és önkormányzati beruházások eredményeként szálláshelyek létesültek, illetve továbbiak vannak tervben.

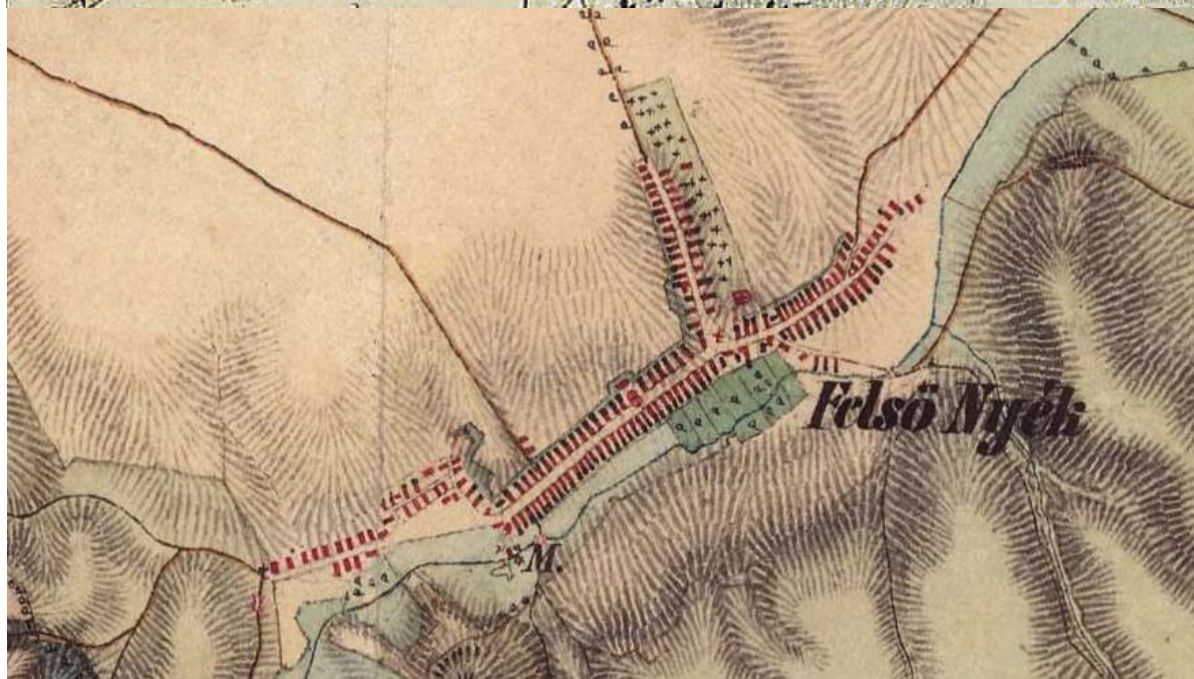
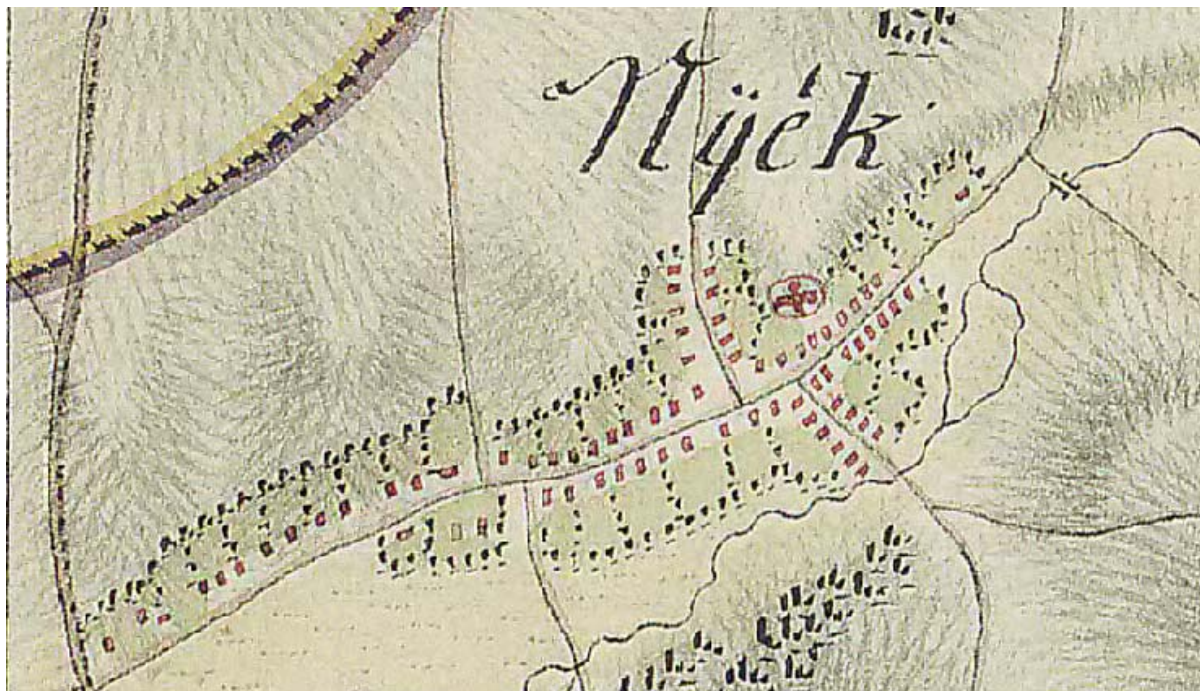
/Forrás: Felsőnyék község Településrendezési terve Örökségvédelmi hatástanulmány 2006. Deák Varga Dénes, Tóth Dóra Kata, Ódor János Gábor /

1.2. A TELEPÜLÉSSZERKEZET TÖRTÉNETI KIALAKULÁSA, TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSMAG

Az I. katonai felmérés során 1780-as években készített térképen jól látható a község szerkezete. A 400-500 fős település ekkor még jellemzően egyutcás falu volt, amelyet a templom környékén látható két rövid utca szakít meg. A község településszerkezete a XX. század első felében jelentős mértékben fejlődött. Szabályos utcahálózat alakult ki a faluközpontjától északra, mely a 1950-es évek után is tovább növekedett.

I. katonai felmérés (1782-1785)

Forrás: <https://maps.arcanum.com/hu>

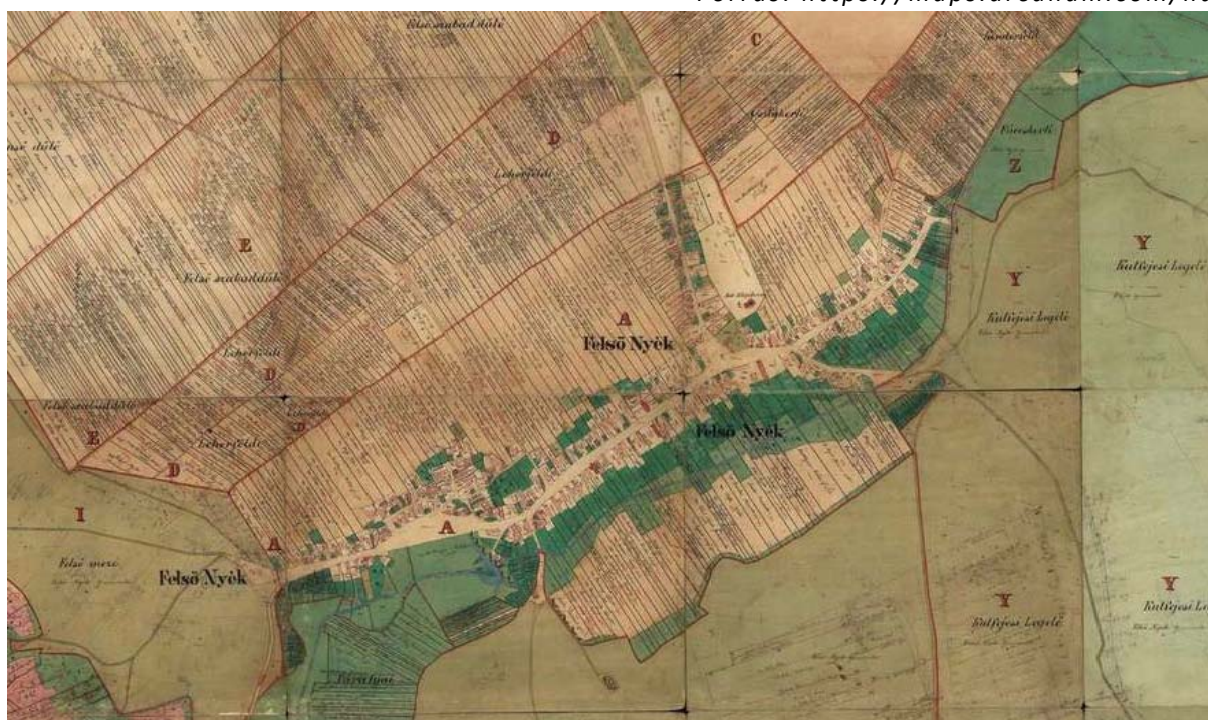

II. katonai felmérés (1819-1869)

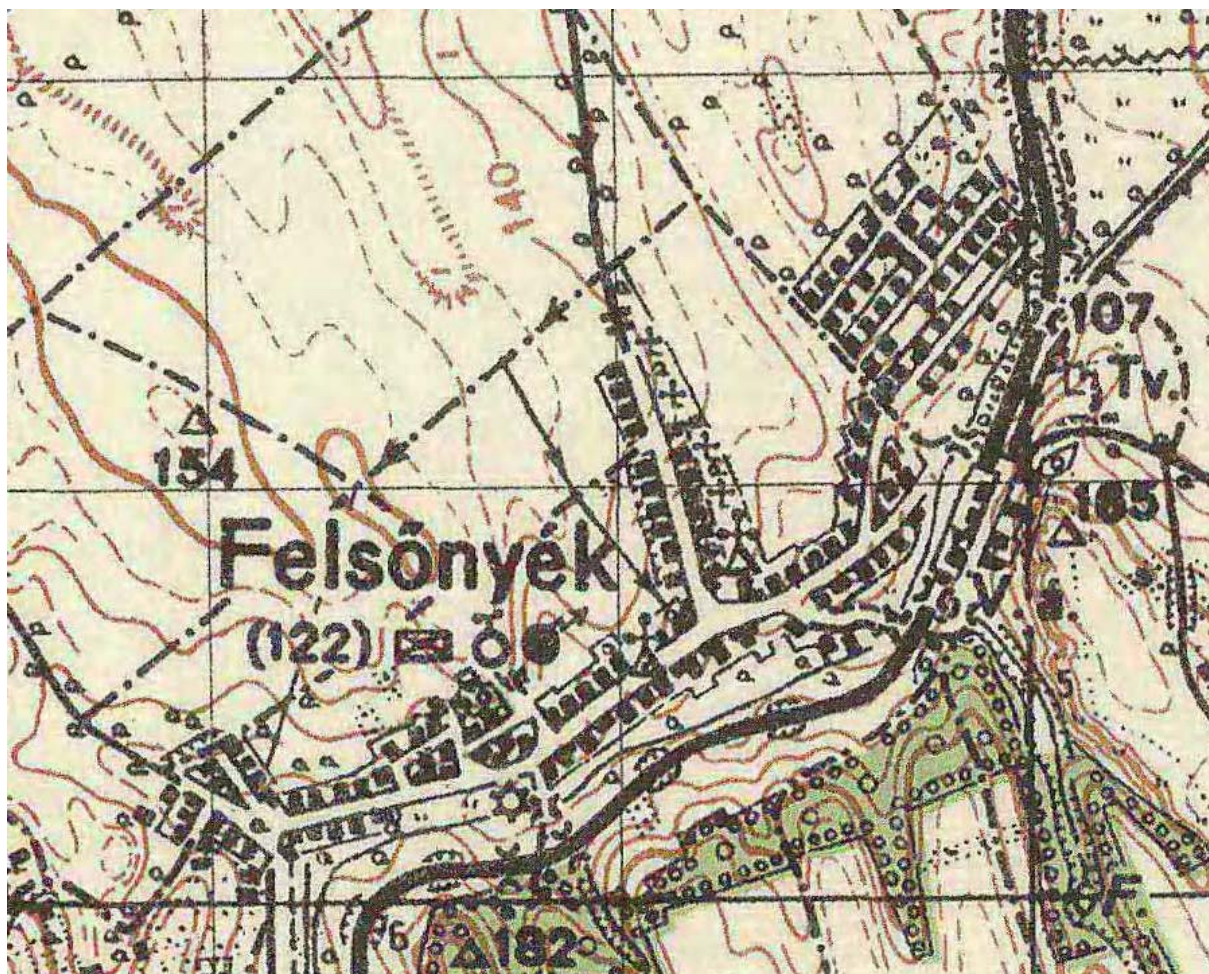
Forrás: <https://maps.arcanum.com/hu>

III. katonai felmérés (1869-1887)
Forrás: <https://maps.arcanum.com/hu>

Kataszteri térkép (XIX. század)
Forrás: <https://maps.arcanum.com/hu>

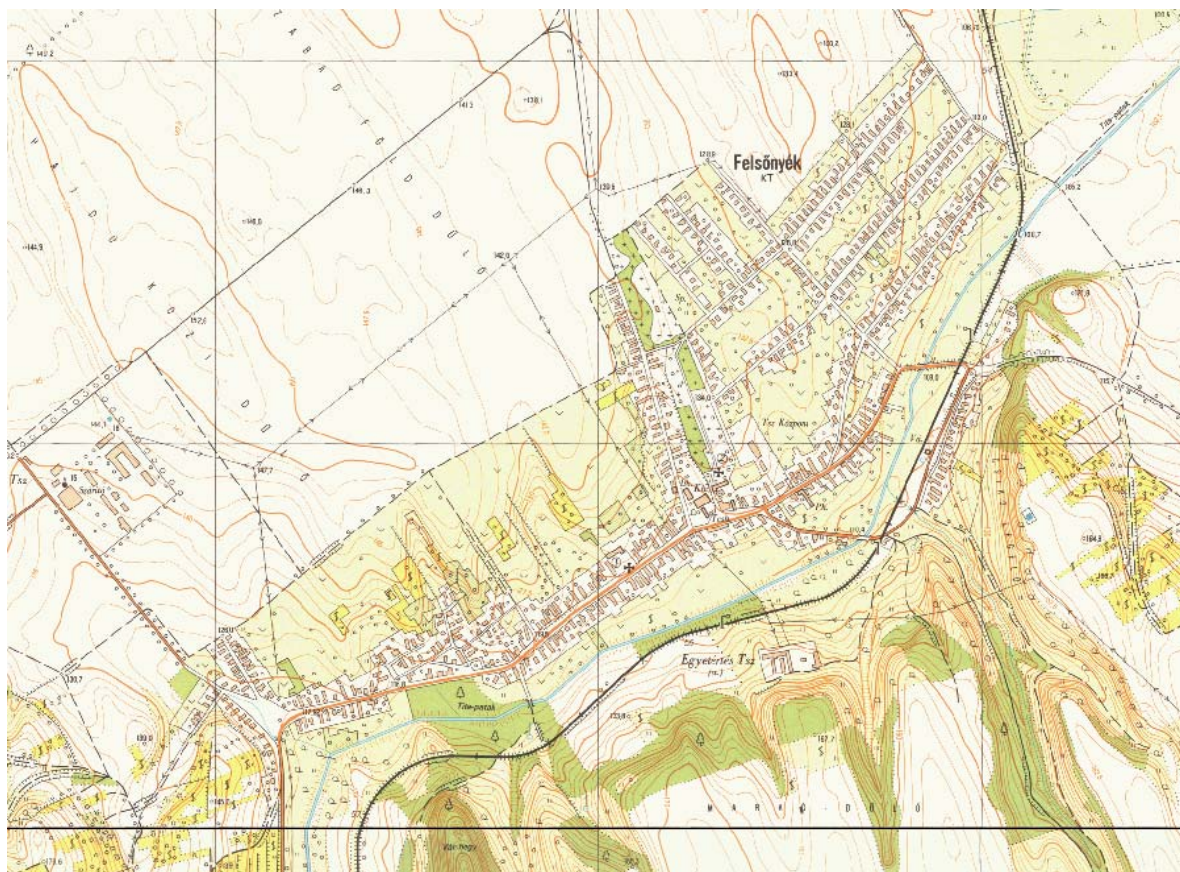
1941-ben készített katonai felmérés

Forrás: <https://maps.arcanum.com/hu>

1960-as években (CORONA kéműhold felvételein)

Forrás: <https://maps.arcanum.com/hu>

1.3. TELEPÜLÉSKARAKTER, HELYI SAJÁTOSSÁGOK: UTKAKÉP, TÉRARÁNY, JELLEGZETES ÉPÜLETTÍPUSOK

A település jellemzően síkvidéki területen fekszik. A spontán kialakult településrészt elsősorban a vízrajzi adottságok határozták meg, morfológia kevésbé, míg a tervezett falu rész esetében építést befolyásoló ilyen jellegű tényező nem volt.

A települést jellemzően földszintes családi házak alkotják. Kétszintes épületet lakóházak közül csak néhányat találunk. A község intézményeit magába foglaló épületek is jellemzően földszintes kialakításúak. Az épületállományra jellemző tömegtől és homlokzati magasságtól az iskola épülete, a kultúrház és a mezőgazdasági üzemi épületek raktárai térnek el.

A főépületek jellemzően nyeregtetővel ellátottak, helyenként kontyolt nyeregtetősek vagy manzárd tetősek. Melléképületek nyeregtetővel vagy féltetővel ellátottak.

Az utcák téraránya kedvezőnek mondható. A 10-14 méteres közterületet jellemzően alacsony kerítés, földszintes épület, vagy alacsony kerítés és előkert mögé helyezett földszintes épület határolja.

1.4. A TELEPÜLÉS RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGÉNEK FELMÉRÉSE (ÚJONNAN BEÉPÍTÉSRE SZÁNT TERÜLETNEK KIJELELT TERÜLET ESETÉN TEREPEJÁRÁSSAL)

Régészeti szakterület része.

1.5. A VÉDETT MŰEMLEKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA, AMELY ÉRTÉK-KATASZTERBEN TARTALMAZZA:

1.5.1. a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket

Régészeti szakterület része

1.5.2. a világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket

Felsőnyék község területén világörökségi helyszín, világörökségi várományos helyszín nincs.

1.5.3. az országos építészeti örökség elemeit

A Tolna Megyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály 2021. évi adatszolgáltatása alapján 4 db műemlék és ezek műemléki környezete található Felsőnyék közigazgatási területén.

Műemlékek jegyzéke

Név	Törzsszám	Azonosító	Cím	Védelem
Római katolikus templom	4231	8614	Templom u. Hrsz.:9	Műemlék
R. k. templom ex-lege műemléki környezete	4231	22135	Hrsz.: 6, 8, 10/1, 13, 14, 738, 742, 743, 744, 746, 749, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 707, 683, 684, 685, 739/8, 739/9, 23, 22, 682, 681, 680, 24	Műemléki környezet
Református templom	4230	8615	Kossuth u. 73. Hrsz.: 77	Műemlék
Ref. templom ex-lege műemléki környezete	4230	22136	Hrsz.: 78/2, 76, 213, 268, 269, 272, 289, 215	Műemléki környezet
Római katolikus plébániaház	8727	8616	Kossuth u. 38. Hrsz.: 283/1, 283/2	Műemlék
R.k. plébániaház ex-lege környezete	8727	22137	1, 2, 3, 4, 5, 282, 284, 285, 289, 748, 749, 750, 215	Műemléki környezet
Pince-présház (Deák-ház)	8404	8617	Középhegy Hrsz.: 0399/2	Műemlék
Pince-présház (Deák-ház) ex lege műemléki környezete	8404	22138	Hrsz.: 0399/21, 0399/27, 0399/13, 0399/16	Műemléki környezet

MŰEMLÉKEK ADATLAPJA:

Megnevezés	Római katolikus templom	Törzsszám:	4231
Cím, hrsz:	Templom utca, 9. hrsz	Azonosító:	8614

A falu központjában, a temető mellett, kiemelkedő helyen áll az 1836-ban, Batthyány Fülöp herceg segítségével felújított templom, amely a XV. századból származó gótikus falmaradványokat őriz. (A támpillérek is erre utalnak) Védőszentje Szent Lajos király.

Megnevezés	Református templom	Törzsszám:	4230
Cím, hrsz:	Kossuth utca 73. 77. hrsz	Azonosító:	8614
Az 1792 és 1796 között épített református templom eredetileg későbarokk stílusban épült, majd a XIX. század végén eklektikus stílusban átépítették Korrektíós javaslat: a légkábelek kiváltása földkábelekkel			
			

Megnevezés	Római katolikus plébániaház	Törzsszám:	8727
Cím, hrsz:	Kossuth u. 38. Hrsz.: 283/1	Azonosító:	8616
A településen 1846-ban lett plébánia, amely 1898-ban kapott épületet (előzőleg uradalmi épület volt, a XVIII. századból). A késő barokk stílusú, utcával párhuzamos nyeregtetős épület osztott ablakai egyszerű kialakításúak, a homlokzati felületet vakolati díszek tagolják. Jelenleg az Idősek Klubja működik az épületben.			
			

Megnevezés	Pince-présház (Deák-ház)	Törzsszám:	8404
Cím, hrsz:	Középhegy Hrsz.: 0399/2	Azonosító:	8617
A Középhegyen álló, népi présházban bujdosott Deák Ferenc 1849-ben, a világosi fegyverletétel után. A településtörténeti fontossága mellett építészeti szempontból is fontos értéket képvisel. Gerendasoros tetőszerkezetét egykor nád fedte. A külső ajtaja kétszárnyú, kiemelhető középszárfával, kovácsolt szegekkel, kovácsoltvas fogantyúkkal. Korrekciós javaslat: Javasolt a tetőszerkezet fedése náddal, a jelenlegi cserépfedés helyett. A fák takarásában, eldugott helyen lévő présház a látogatók, turisták számára nehezen megtalálható. Javasolt a községben egy térkép elhelyezése, az útvonal ábrázolásával. A présház telkén javasolt elhelyezni egy táblát, amely az épülethez kapcsolódó legenda rövid történetét tudatja.			

1.6. A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

1.6.1. Településszerkezet

A településszerkezetet vizsgálva megállapítható, hogy Felsőnyék nem rendelkezik olyan kialakult, ősi településszerkezettel, mely indokolná a területi védelmet.

1.6.2. Telekstruktúra és utcavonal-vezetés

A telekstruktúrát és utcavonal-vezetést vizsgálva megállapítható, hogy a település nem rendelkezik olyan kialakult, ősi településrészsel, mely indokolná a területi védelmet.

1.6.3. Utcakép vagy utcakép részlet

A településen nem található olyan utcarész, mely településképi szempontból védelemre érdemes lenne.

1.6.4. Egyéb településkarakter elemek

Az Értékleltárban szereplő objektumokon kívül egyéb településkarakter elem nincs a településen.

1.6.5. Építmény, építményrészlet, vagy alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás

A település védett értékeit az alábbi táblázat tételesen felsorolja. A helyi építészeti értékek leírását, védett építészeti elemeit, korrekciós javaslatait, a Felsőnyék Önkormányzat Képviselő-testületének a településképi védelméről szóló 13/2017. (XII. 28.) önkormányzati rendeletének értékleltár című 1. melléklete tartalmazza.

1.	Hősök tere	emlékmű	1.
2.	Hősök tere	feszület	2
3.	Hősök tere	emlékmű	3
4.	katolikus temető	kereszt	9.
5.	Bacsó-Kossuth találkozója	u. kereszt	214.
6.	Kossuth L. u. 18.	gazdasági épület	357.
7.	Kossuth L. u. 25.	lakóépület, kerítés	729.
8.	Kossuth L. u. 61.	lakóépület	69/2.
9.	Kossuth L. u. 62.	kerítés	268.
10.	Kossuth L. u. 66.	kapu és kapuoszlop	266.
11.	Kossuth L. u. 72.	lakóépület	263.
12.	Kossuth L. u. 76.	lakóépület utcai homlokzata	259.
13.	Kossuth L. u. 77.	lakóépület	78/2.
14.	Kossuth L. u. 85.	lakóépület	82.
15.	Kossuth L. u. 91.	lakóépület	86/2.
16.	Kossuth L. u. 95.	kerítés	88.
17.	Kossuth L. u. 145.	lakóépület	172/2.
18.	Táncsics M. u. 4.	lakóépület	612.
19.	Bacsó B. u. 27.	lakóépület	200.

20.	külterület	feszület			0118.
21.	külterület	pincesor	2501/1., 0348/10.	0269/1., 0348/8.,	0348/8.,

Jelenlegi Örökségvédelmi hatástanulmányhoz kapcsolódó Értékleltár elkészítéséhez az egyedi védelem alatt álló építmények felmérése megtörtént. A helyszíni szemle alapján több épületről megállapításra került, hogy a védelem fenntartása már nem indokolt.

A védelem alól kivenni javasolt értékek listája az alábbi:

1.	Kossuth L. u. 66.	kapu és kapuoszlop	266.
2.	Kossuth L. u. 72.	lakóépület	263.
3.	Kossuth L. u. 76.	lakóépület utcai homlokzata	259.
4.	Kossuth L. u. 77.	lakóépület	78/2.
5.	Kossuth L. u. 85.	lakóépület	82.
6.	Kossuth L. u. 145.	lakóépület	172/2.

Újonnan egyedi védelemre javasolt építményt nem tartalmaz az Értékleltár.

1.6.6. Táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet

Helyi védett táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték nincs a településen. A 2007. évben készült Településrendezési eszköz Tájrendezési javaslata az alábbi egyedi tájértékek védelmére tett javaslatot:

1.	kereszt	0403/2
2.	tómeder	0127/1, 0130/13, 0135/11, 0169/1
3.	természeti érték – tó és környezete	0161/29
4.	természeti érték - legelő	0282/1
5.	pincesor	0345
6.	a teraszos művelésű mezőgazdasági terület a tavakról nyugatra – művelési módja agrártörténeti érték	0118, 0399/5-30, 0388, 0375/3-5, 0386/1-3, 0385/1-7

A felsorolásban szereplő kereszt és pincesor (meglévő) helyi védett egyedi értéként került meghatározásra Felsőnyék Értékleltárában. A természeti értékek és hagyományos tájhasználat védelmével kapcsolatos tájrendezési javaslatot a településterv Tájrendezési alátámasztó javaslata tartalmazza.

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

Az Önkormányzat, a helyi lakosság, illetve a vállalkozók részéről olyan fejlesztési igény nem jelentkezett, mely jelentős hatással lenne a helyi védelemre érdemes építmények, országos védelem alatt álló építmények vagy a táji érték megjelenésére, megőrzésére.

3. NYILATKOZATOK

Alulírott Tóth Dóra Kata okl. településmérnök nyilatkozom, hogy a településtervhez elkészített örökségvédelmi hatástanulmány az örökségvédelmi jogszabályoknak, továbbá hatósági előírásoknak megfelel.

Szekszárd, 2024. január

Tóth Dóra Kata

Okl. településmérnök

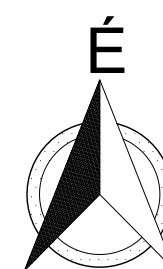
TT 17 1484

ÉPÍTÉSZETI SZAKTERÜLET MELLÉKLETE

FELSŐNYÉK KÖZSÉG

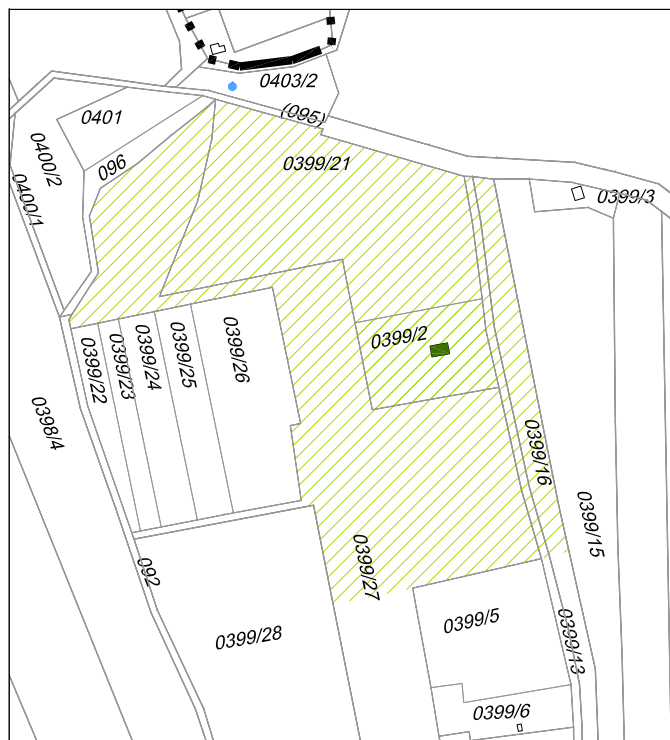
ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK VÉDELME

2024

Jelmagyarázat

- védett helyi egyedi érték
- védett helyi egyedi érték - pincesor
- védelem alól kivenni javasolt helyi egyedi érték
- műemlék
- műemléki környezet

DEÁK-PINCE ÉS KERESZT, KÜLTÉRÜLET

B) RÉGÉSZETI SZAKTERÜLETI MUNKARÉSZ

BEVEZETÉS

Az örökségvédelmi hatástanulmány a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendeletnek és a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) kormányrendeletnek megfelelően Felsőnyék település településfejlesztési/településrendezési tervéhez készült.

A 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 85/A. § (1) bekezdése alapján örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési tervének kidolgozása során.

A hatástanulmány szerkezetét és tartalmát a Kötv. 85/A. § (1) és a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet 83. § (2) bekezdése, illetve utóbbi 14. sz. melléklete határozza meg.

Jelen munkát a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogi védelem illeti meg. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, régészeti lelőhelyre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozása vagy továbbadása csak a szerző engedélyével, a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól szóló 13/2015. (III. 11.) MvM. rendelet, valamint a muzeális intézményekben folytatható kutatásról szóló 47/2001. (III. 27.) kormányrendelet szabályai szerint történhet.

A hatástanulmány a rendezési tervhez változtatás nélkül, külön alfejezetként csatolandó.

Kötv. 85/A. § (2) bekezdése alapján az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozó településfejlesztési és településrendezési terveket.

A vizsgálatnál figyelembe vett, a kulturális örökség régészeti vonatkozásait érintő speciális törvények és rendeletek:

- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről – amely a földvárak és halmok (temetkezési helyek) védelméről rendelkezik (23. §),
- 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről,
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről,
- 2001. évi LXIV. törvény a Kulturális örökség védelméről (a továbbiakban: Kötv.),
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartó rendszerről – különösen az alábbi szabálysértésnek minősülő cselekmények: lopás, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, szándékos rongálás ötvenezer forintot meg nem haladó értékre – 177. § (3) bekezdése szerinti minősített esetei,
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről – különösen az alábbi bűncselekmények:

műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása – 357. §,

lopás – 370. § (3) bekezdés bb) pontja,

rongálás – 371. § (3) bekezdés ba) pontja és (4) bekezdés b) pontja,

jogtalan elsajátítás – 378. § (2) bekezdése,

orgazdaság – 379. § (3) bekezdés b) pontja szerinti minősített esetei,

- 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról – az örökségvédelmi hatóság hatósági eljárásait ez alapján végzi,
- 149/2000. (VIII. 31.) kormányrendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről,
- 47/2001. (III. 27.) kormányrendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról,
- 191/2001. (X. 18.) kormányrendelet az örökségvédelmi bírságról,
- a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet,
- 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról,
- 13/2015. (III. 11.) MvM rendelet a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól.

Fogalmi meghatározások

A régészeti elemek vizsgálatát a kulturális örökség védelméről hozott 2001. évi LXIV. törvényben (a továbbiakban: Kötv.) meghatározott – és így a hatástanulmányban alkalmazott – alábbi fogalmi meghatározások alapján végeztük el.

Fenntartható használat (Kötv. 7. § 4.): a védett kulturális örökség olyan módon történő használata – ideértve a kármegelőző és kárcsökkentő tevékenységeket is –, amely nem haladja meg a szakmailag indokolt mértéket és nem vezet az örökség elemeinek állapotromlásához, így biztosított fennmaradásuk a jelen és jövő nemzedékek számára.

Előzetes régészeti dokumentáció (Kötv. 7. § 3): valamely terület régészeti érintettségének tisztázására, a régészeti örökség elemeire vonatkozó ismeretek (különösen a lelőhely jellegének, korának, kiterjedésének és intenzitásának) megszerzésére és pontosítására szolgáló, valamint az ebből következően elvégzendő régészeti feladatellátás formájának, idő- és költségvonzatainak meghatározásához hozzájáruló, az ismert adatok és források feldolgozásával, a lelőhely állapotában maradandó változással nem járó műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, terepbejárás és próbafeltárás alkalmazásával készült dokumentum.

Gyűjtemény (Kötv. 7. § 6.): a gyűjtői tevékenység eredményeként létrejött, ritkaságából vagy jellegéből adódóan különös jelentőséggel bíró javak összessége, amelynek egységességében megnyilvánuló kulturális értéke meghaladja egyes darabjainak együttes értékét.

Kulturális örökség elemei (Kötv. 7. § 11.): a régészeti örökség, a hadtörténeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemei, a műemléki értékek, valamint a kulturális javak.

Nagyberuházás (Kötv. 7. § 20.): az alábbi, földmunkával járó beruházás:

- a) a bruttó 500 millió forintos értékhatárt meghaladó teljes bekerülési költségű beruházás,
- b)
- c) a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. által kezelt beruházás,
- d) a védmű-, töltés- és a 2500 hektár alapterületet meghaladó árapasztó- vagy árapasztó tározó-építés, vagy
- e) azon közérdekű célú beruházás, amelynek megvalósítása érdekében a kisajátításról szóló törvény szerint kisajátítást végeztek.

Nyilvántartott régészeti lelőhely (Kötv. 7. § 23.): a közhiteles nyilvántartásba vett, e törvény alapján általános védelem alatt álló régészeti lelőhely.

Megelőző feltárás (Kötv. 7. § 13.): írásbeli szerződés alapján, tudományos módszerrel végzett régészeti feladatellátás (régészeti megfigyelés, próbafeltárás, teljes felületű feltárás), amely a földmunkával járó beavatkozások, fejlesztések, beruházások által érintett, nyilvántartott régészeti lelőhelyek feltárására irányul.

Mentő feltárás (Kötv. 7. § 14.): régészeti emlék vagy lelet régészeti feltáráson kívüli, váratlan előkerülése során alkalmazandó, a közvetlenül érintett elemek szakszerű megmentésére irányuló azonnali beavatkozás.

Régészeti emlék (Kötv. 7. § 28.): a régészeti örökség ingatlaneleme.

Régészeti érdekű terület (Kötv. 7. § 29.): valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.

Régészeti feltárás (Kötv. 7. § 30.): a földmunkával járó beavatkozás, fejlesztés, beruházás esetén feltárássra jogosult által végzett lelőhely-felderítés és megelőző jellegű örökségvédelmi tevékenység, melynek szaktevékenységi része a feltárásvezetés, a feltárás dokumentálása, a régésztechnikusi feladatellátás, a leletek elsődleges feldolgozása, valamint a geodéziai és térinformatikai feladatok ellátása. Járulékos része a régészeti bontómunka.

Régészeti korú tárgy (Kötv. 7. § 32.): bizonyítottan gyűjteményben fennmaradt, a kulturális javak körébe tartozó, 1711 előtt keletkezett tárgy.

Régészeti lelet (Kötv. 7. § 33.): a régészeti örökség érzékelt, felfedezett, feltárt – jellegénél fogva – ingó eleme, függetlenül attól, hogy eredeti helyéről, összefüggéseiből, állapotából elmozdult, elmozdították-e vagy sem. Nem minősülnek régészeti leletnek a régészeti korú tárgyak.

Régészeti lelőhely (Kötv. 7. § 35.): földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatóak.

Régészeti megfigyelés (Kötv. 7. § 36.): a beruházás földmunkájának régész által a helyszínen történő folyamatos figyelemmel kísérése, szükség esetén a régészeti bontómunka elvégzése és dokumentálása.

Régészeti örökség (Kötv. 7. § 37.): az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben 1711 előtt keletkezett érzékelhető nyoma, amely segít megismerni az egyetemes kultúrát, az emberiség történetét, kapcsolatát környezetével, valamint hozzájárul az ország területén élt népek és a nemzet történelmének rekonstruálásához, igazolja, bemutatja, alátámasztja népünk eredetét és fejlődését, továbbá amellyel kapcsolatos információszerzés fő forrásai a feltárás és egyéb kutatási módszerek.

Régészeti védőövezet (Kötv. 7. § 38.): a védetté nyilvánított régészeti lelőhely környezete, amely biztosítja annak fenntarthatóságát, megközelíthetőségét, tájképi védelmét.

Teljes felületű feltárás (Kötv. 7. § 40.): nyilvántartott régészeti lelőhelyen a régészeti örökség elemeinek a földmunkával érintett terület teljes egészén történő feltárása.

Terepbejárás (Kötv. 7. § 41.): minden olyan felszínen végzett kutatás, adatgyűjtés és kiértékelő dokumentálás, amely a régészeti örökség nem ismert elemének felfedezésére vagy a régészeti lelőhely állapotának ellenőrzésére, illetve azonosítására irányul, függetlenül attól, hogy együtt jár-e a leletek összegyűjtésével vagy sem.

Tervásatás (Kötv. 7. § 42.): tudományos célból végzett, tudományos szempontok alapján előre tervezett régészeti feltárás.

Történeti városmag (Kötv. 7. § 44.): a mai városok területén található, az eredeti, történelmi városszerkezetet tükröző, a régészeti örökség elemeit nagy mélységben és több rétegben megőrző, a település több évezredes múltját és folyamatosságát mutató jól lehatárolható, nagyobb összefüggő terület.

Védetté nyilvánított régészeti lelőhely (Kötv. 7. § 45.): miniszteri döntéssel, határozattal vagy e törvény alapján miniszteri rendelettel védetté nyilvánított kiemelkedő történeti és kulturális jelentőségű, nyilvántartott régészeti lelőhely.

Védett örökségi elem (Kötv. 7. § 46.): az e törvény erejénél fogva védelem alatt álló, illetve miniszteri rendelettel vagy hatósági eljárás során védetté nyilvánított kulturális örökségi elem.

Kötv. 7/A. §: A régészeti örökség védelme kiterjed a régészeti örökség felkutatására, értékelésére, számbavételére, nyilvántartására.

Kötv. 8. § (1): A Magyarország határain belül a föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon.

A Kötv. 9. §-a kimondja, hogy a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni, ennek érdekében régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük a Kötv. 10. §-a alapján.

Általános védelem (Kötv. 11. §): a régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek védetté nyilvánítása (Kötv. 12–16. §): az ország és annak régiói kiemelkedő történeti és kulturális jelentőségű régészeti lelőhelyeit jogszabályban kell védetté nyilvánítani (12. §). A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeken nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely a lelőhelynek akár részleges állapotromlását eredményezheti (13. § (1)). A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhely kategóriába kell sorolni (13. § (3)).

A Kötv. 19.§ (1) bekezdése alapján a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyon kitermelését is a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet (a továbbiakban: Korm. r.) 21. § (3) bekezdése szerint a földmunkával járó beruházással el kell kerülni

a) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyet,

b) a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyet és

c) az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emléket.

Ez alól kizárólag az örökségvédelmi hatóság döntése alapján a belterületen tervezett földmunkával járó beruházások, illetve a természetvédelmi vagy örökségvédelmi célú beruházások képezhetnek kivételt (Korm. r. 88. § (6)), továbbá a már meglévő műtárgy, építmények szükséges karbantartása.

A Kötv. 19. §-a alapján a régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. A régészeti feltárások költségeit – a jogszabályban

meghatározott kivételekkel – annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált.

A régészeti feladatellátás hatósági ár alapján végezhető. A hatósági ár mértékét a Korm. r. 8. sz. melléklete határozza meg.

A Kötv. 82. §-a szerint örökségvédelmi bírsággal kell sújtani azt a természetes vagy jogi személyt és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetet, aki

- jogszabályban engedélyhez kötött tevékenységet védelem alatt álló kulturális örökségi elemen engedély vagy tudomásulvétel nélkül vagy attól eltérő módon végzi,
- a védelem alatt álló kulturális örökség elemeit jogellenesen megsemmisíti vagy megrongálja, valamint
- a védett kulturális örökségi elemet kötelezettségének elmulasztásával veszélyezteti,
- régészeti feltárást feltárási jogosultság nélkül végez,
- nyilvántartott régészeti lelőhelyen a hatóság engedélye vagy nyilatkozata nélkül beruházást valósít meg.

Bírsággal sújtható az, aki a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget.

A bírságot a hatóság szabja ki. A bírság mértéke nyilvántartott régészeti lelőhely esetén az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) kormányrendelet alapján 10 ezertől 250 millió forintig terjedhet.

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1. A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA (A TÖRTÉNETI TELEPÜLÉS- ÉS TÁJSZERKEZET alakulása, a történeti településmag)

Felsőnyék község Tolna megye északnyugati részén, földrajzi-táji beosztás szerint a Dunántúli-dombság Külső-Somogy nevű középtáján belül a Kelet-Külső-Somogy elnevezésű kistáj keleti részén fekszik, határa tengerszint feletti magassága nagyjából 100 és 220 méter között mozog.

A település külterülete északnyugaton a Fejér megyei Szabadhídvéggel, északkeleten a szintén Fejér megyei Mezőkomárommal és Lajoskomárommal, a többi irányban pedig már Tolna megyei településekkel: keleten Ozorával, délen Fürgeddel, nyugaton pedig Magyarkeszivel érintkezik. Természetes határa Mezőkomárom és Lajoskomárom irányában van, amit a Sió folyó jelent, ilyennek tekinthető továbbá a Magyarkeszi felé húzódó, vízválasztó jellegű északnyugat–délkeleti irányú dombvonulat is.

Felsőnyék vízhálózatának legjelentősebb vízfolyása a Magyarkeszi felől érkező, a határban két derékszögű kanyart is leíró, a teljes belterületet keresztülszelő, a felsőnyéki határt több mint 6 km hosszan érintő Tita-patak, továbbá a felsőnyéki határt 5 km hosszan érintő Sió folyó. E két nagyobb folyóvízen kívül alig vannak kisebb patakok, ezek között mindössze az Aladár-dűlőből a Sióba torkolló kisebb patak említhető.

A 32,02 km² nagyságú településhatár területén meghatározó a szántóterületek aránya, nagyobb erdő csak a Magyarkeszivel határos, már említett kiemelkedés legmagasabb részét borítja, továbbá a vízfolyások menti meredek oldalakon – mindenekelőtt a Tita-patak keleti, majd déli oldalán, illetve az Aladár-dűlőben folyó, említett patak mentén – találhatók jelentősebb erdőfoltok.

Felsőnyék neve a magyar Nyék törzs nevéből keletkezett. Első említése valószínűleg a dömösi prépostság 1138-as adománylevelében szereplő *Neku* birtokhoz köthető. 1280-ban Mojs királynéi tárnokmester végrendeletileg fehérvári apáca nővérének hagyta Nyék falut. 1316-ban I. Károly a nyéki vár alatt adott ki oklevelet. Nyék birtok 1326-tól Csák nembeli Péteré, illetve a tőle származó Dombai családé volt; a vár sorsát követte annak tartozékaként 1557-ig. Temploma szerepel az 1330-as években keletkezett pápai tizedjegyzékben. 1429-ben a Szűz Mária tiszteletére szentelt nyéki plébániatemplom oltárigazgatóját említik. 1437-ben a pápa búcsút engedélyezett a nyéki plébániatemplomot meglátogatóknak. 1445-ben Pál fia Péter nyéki *plébános*, a tízezer katona vértanú tiszteletére szentelt, templomában álló oltár alapítója az oltárhoz a vértanúk ereklyéjét kérte Rómában a pápától. 1394-ben és 1452-ben a nyéki várnagyokat említik hatalmaskodások kapcsán. 1515-ből fennmaradt egy, a Dombai családhoz tartozó nemesasszony Nyéken keltezett, magyarul írt levele. 1537-ben a falu birtokosa, Dombai János végrendeletében lelke üdvéért a nyéki plébániatemplomnak birtokokat, valamint számos ezüstneműt adományozott. 1542-ben a faluban Werbőczy Imre tíz fizető portát birtokolt, 1543-ban négy fizető, öt szegény és 15 elpusztult portája volt; a faluban egy szabad lovas katona is élt. A törökök 1546 és 1590 között hat különböző alkalommal 10 és 37 közti családfőt írtak össze a faluban. Kisnyék település csak 1557-ben tűnik fel.

A középkori Nyék falu a mai belterület helyén, a Tita-patak északi oldalán feküdt, a Kossuth, a Dózsa és a Béke utcában több helyen kerültek elő középkori leletek. A mai római katolikus templom szentélye a nyolcszög három oldalával záródik, a középkori templom romjain épült újjá a 18. században. A középkori vár a falutól délnyugatra kb. 1 km-re, a Tita-patak déli felén, a Várhegyen feküdt. Az egykori Kisnyék település talán a falutól délre, a Tita-patak déli oldalán fekvő középkori lelőhellyel azonos.

1.2. A TELEPÜLÉS RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉGÉNEK FELMÉRÉSE ÚJONNAN BEÉPÍTÉSRE SZÁNT TERÜLETNEK KIJELELT TERÜLET ESETÉN TEREPEJÁRÁSSAL

Felsőnyék közigazgatási területéről jelenleg 47, ismert kiterjedésű régészeti lelőhelyről van tudomásunk. Ez a szám a településhatár nagysága, valamint a természetföldrajzi adottságok – a két nagyobb vízfolyás – ismeretében jónak mondható. A jövőbeli esetleges intenzívebb kutatások bizonyára még újabb lelőhelyet eredményezhetnek a falu határában, elsősorban a nem vagy kevésbé kutatott patakok mentén.

Az eddig azonosított lelőhelyek különböző jellegű kutatások eredményeképpen váltak ismertté.

(az elemzésben nem szerepel a Felsőnyék határát csak minimális mértékben érintő Felsőnyék/Szabadhídvég–Pusztavár erődítésének összetett kutatástörténete).

Tervásatás (beruházást megelőző feltárás vagy próbafeltárás) az alábbi lelőhelyeken folyt:

- 1892-ben Wosinsky Mór a Csikóhegy lejtőjén fekvő halomsírok közül ötöt feltárt (9. lelőhely);
- 1894-ben Wosinsky Mór próbaásatást végzett a Templomdomb avar kori temetőjében (21. lelőhely);
- 1934-ben Csalog József rövid ásatást végzett a Várhegyen (2. lelőhely);
- 1981 és 1984 között Miklós Zsuzsa tárta fel a középkori vár központi részét (2. lelőhely).

Helyszíni szemle (illetve ehhez kapcsolódó *leletmentés*), *régészeti megfigyelés*, *régészeti szakfelügyelet* néhány alkalommal történt:

- 1934-ben Csalog József homokbányászással megbolygatott urnatemető helyszíneléséhez kapcsolódva három mészbetétes urnasírt és két Hallstatt-kori gödröt tárt fel (25. lelőhely);
- 1960-ban Mészáros Gyula gyűjtött be több, a faluban előkerült leletet (1., 2., 24. lelőhely);
- 1975-ben Gaál Attila és Rosner Gyula gyűjtötte be az elpusztult középkori Horhi falu területén elrejtett, szántás közben előkerült török kori éremleletet (3. lelőhely);
- 1997-ben Ódor János Gábor régészeti felügyelet során egy közműárok falában bronzkori cserepeket talált Kenderföld lelőhelyen (7. lelőhely);
- 2015-ben K. Németh András ivóvízhálózat-rekonstrukcióhoz kapcsolódó régészeti szakfelügyelet során két ismert (7., 20. lelőhely); és két új lelőhelyen figyelt meg megbolygatott objektumokat (32., 33. lelőhely);
- 2015-ban K. Németh András egy helyi lakos által a vasút rézsújában észrevett, ismeretlen korú csontvázas sír helyére szállt ki (35. lelőhely), a Középső-hegyen pedig egy hasonlóan tudomására jutott római kori telepet keresett fel (36. lelőhely);
- 2016-ban K. Németh András a Magyarakeszit Felsőnyékkal összekötő optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során egy ismert és egy új lelőhelyen végzett megfigyelést (3., 41. lelőhely);

- 2017–2018-ban K. Németh András optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a belterület két ismert lelőhelyén (20., 32. lelőhely), illetve négy új lelőhelyen (42–45. lelőhely) figyelt meg objektumokat és leleteket;
- 2020-ban K. Németh András hivatalos bejelentés ellenőrzése során a Belterület lelőhelyen, az iskolai sportpálya mögött található partfalban újkori sírokat dokumentált (20. lelőhely);
- 2022-ben K. Németh András régészeti megfigyelést végzett a római katolikus templom északi oldalán, ahol villamosenergia-kábel árkával a középkori templom körüli temető sírjait és egy osszáriumot bolygattak meg (20. lelőhely).

Terepbejárások számos alkalommal, főleg az ezredforduló óta érintették a felsőnyéki határt:

- a 19. század végén Wosinsky Mór két lelőhelyet járt be (3., 9. lelőhely);
- 1961 és 1964 között Torma István őskoros témájú szakdolgozatához járta be a Kapos–Koppány–Sió mentét, amelynek során a felsőnyéki határ máig ismert lelőhelyeinek csaknem felét azonosította (1–18., 20., 25., 27., 29. lelőhelyek);
- 1983-ban Miklós Zsuzsa a középkori várfeltárás kapcsán a belterületen és közelében járt be két ismert (11., 20. lelőhely) és két új lelőhelyet (19., 28. lelőhely);
- 1999-ben K. Németh András a középkori Tolna megye templomainak kutatásához kapcsolódva újra felkereste a középkori Horhi falu és temploma helyét (3. lelőhely);
- 2000-ben Bertók Gábor járt be egy ismert lelőhelyet (11. lelőhely), illetve légi fotózás során egy újat is azonosított (26. lelőhely);
- 2010-ben Ligner Jácint tervezett szélérőműpark területének terepbejárása során egy ismert lelőhely kiterjedését bővítette (17. lelőhely), illetve egy újat is azonosított (30. lelőhely);
- 2015-ben Bittner Bettina előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódóan végzett terepbejárást egy ismert (7. lelőhely), illetve egy új lelőhelyen (31. lelőhely);
- 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódóan folytatott terepbejárást, amelynek során négy régi lelőhelyet vizsgált meg újra (3., 4., 6., 20. lelőhely), továbbá négy új lelőhelyet is lokalizált (37–40. lelőhely).
- 2024-ben K. Németh András a településrendezési terv módosítása kapcsán egy ismert lelőhely (9. lelőhely) környezetét járta be.

Itt említem meg, hogy szakemberek viszonylag gyakran jegyezték fel régészeti lelőhelyekre vagy leletekre vonatkozó adatokat a faluban, amelyeket azonban nem minden esetben követett helyszíni ellenőrzés:

- Wosinsky Mór 1891-es régészeti kérdőívére a helyiek több adatot is szolgáltatottak, illetve megyemonográfiájában Wosinsky több, a falu különböző pontjain előkerült leletekre vonatkozó adatot is közreadott (2., 3., 17., 22., 24., 26. lelőhely);
- Csalog József 1934-ben jegyezték fel leletekre, lelőhelyekre vonatkozó adatokat (7., 29. lelőhelyek);
- K. Németh András 2015-ben jelentett be egy helyi lakos által talált lelőhelyet (34. lelőhely).

A település határának kiterjedéséhez és a megtelepedésre alkalmas területek nagyságához viszonyítva az ismert régészeti lelőhelyek száma megfelelőnek mondható, így az egyes korszakokra vonatkozóan bizonyos következtetéseket le lehet vonni. (Az elemzésben nem szerepelnek a Felsőnyék határát csak minimális mértékben érintő Felsőnyék/Szabadhídvég–Pusztavár lelőhely egyes jelenségei.)

Az *őskori* lelőhelyek száma a legnagyobb, de ez a régészeti korszak egyben a leghosszabb is. 14 telepet és egy hamvasztásos temetőt nem tudunk pontosabban keltezni az őskoron belül.

Egy telep általánosan a *neolitikumra* datálható, egy telep a korai neolit Körös-Starčevo-kultúra, kettő a középső neolit dunántúli vonaldíszes kerámia, három pedig a késő neolit Lengyel-kultúra időszakából ismert, egy telep korát pedig a késő neolitikumon belül nem határozták meg. A Lengyel-kultúrának egy temetője is előkerült.

A *rézkorból* csak két, általánosan a rézkorra keltezett telep, valamint a késő rézkori Baden-kultúra négy telepe ismert.

A *bronzkort* általánosan két telep és egy szórványlelet fémjelzi. A kora bronzkori Somogyvár-Vinkovci-kultúra egy szórványlelettel, a Vučedol-Zók-kultúra pedig két teleppel és egy szórványlelettel van jelen, két telep kulturális besorolása pedig nem ismert a kora bronzkoron belül. A középső bronzkori mészbetétes kultúra hagyatéka egy telep, két urnatemető és egy ismeretlen jellegű lelőhely. A késő bronzkorból két telep és egy urnasír ismert, egy telepet pedig a késő bronzkorra-kora vaskorra kelteztek.

A vaskort egy általánosan a vaskorra keltezett telep, a kora vaskort hat telep, a késő vaskort (a keltákat) három telep, két bizonytalan temető és egy szórványlelet reprezentálja.

A *római kori* megtelepedést nyolc telep és egy szórványlelet jelzi.

A *népvándorlaskor* korai szakaszából, az 5. századból egy temetőt ismerünk, az avar korból négy telep, egy temető és egy szórványlelet került eddig elő, egy szórványlelet besorolása pedig a népvándorlaskoron belül nem történt meg.

A *középkor* első feléből, az Árpád-korból hat telepet azonosított eddig a kutatás. A *középkor* hagyatéka kilenc telep, amelyek közül három Nyék, Kisnyék és Horhi falvak helyét jelzi. A középkori Nyéknek és Horhinak temploma és templom körüli temetője is volt, Horhi területén pedig egy éremlelet is napvilágra került. Nyéken vár is állt. Két további telepet a késő középkorba soroltak be, a török korba pedig egyet.

Végül viszonylag sok olyan lelőhelyet ismerünk, amelyek esetében a korszak szerinti besorolás elegendő adat hiányában nem történt meg. *Ismeretlen korú* egy telep, három csontvázas sír (az egyik talán avar kori), valamint egy szórványlelet.

Ugyanitt jelzem, hogy a múzeumi nyilvántartásokban és szakirodalomban néhány további olyan régészeti lelőhelyre is található utalás, amelyek pontos elhelyezkedése, kiterjedése az adatok hiányossága miatt jelenleg nem ismert. Ezeket – mivel azonosításuk a későbbiekben esetleg terepen elvégezhető lesz – itt sorolom fel (ábécésorrendben):

– Kis erdőaljai rétföld: Wosinsky Mór feljegyzése szerint Horhipusztá „»kis erdőaljai rétföld« nevű dűlőjéből, hol már ismételten találtak különféle régiségeket”, egy bronz tokosbaltát kapott;

– Szőlőhegy: egy, a Nemzeti Múzeumhoz írt 1925-ös leletbejelentésben egy helyi lakos egy, a szőlőhegyen, „egy száraz rét egyetlen süllyedésében” fekvő, „16 lépés hosszú

szabályos, széles halomra” hívta fel a múzeum figyelmét, amelyet római kori sírhalomnak tartott.

Jelenlegi ismereteink szerint összesen 47 azonosított régészeti lelőhely ismert a település bel- és külterületén.

A hatástanulmány készítéséhez felhasznált szakirodalom:

- *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa I–II.* Hrsg. Szentpéteri, József. Budapest 2002. (Varia Archaeologica Hungarica XIII/1–2.)
- Bándi Gábor: *A dél-dunántúli mészbetétes edények népe kultúrájának elterjedése és eredete.* Pécs 1967. (Dunántúli dolgozatok 4.)
- Csalogovits József: *Tolna vármegye múzeumának újabb szerzeményei I.* Szekszárd 1936. (Tolna vármegye múltjából 2.)
- Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában III.* Budapest 1897.
- Dávid Géza: *A Simontornyai szandzsák a 16. században.* Budapest 1982.
- Gaál Attila: Felsőnyék-Tükrös-dűlő. *Régészeti Füzetek* I. 29 (1976) 80.
- K. Németh András: *A középkori Tolna megye templomai.* Szekszárd 2015.
- Kőszegi Frigyes: *A Dunántúl története a későbronzkorban.* Budapest 1988. (BTM Műhely 1.)
- *Magyarország kistájainak katasztere I–II.* Szerk. Marosi Sándor – Somogyi Sándor. Budapest 1990.
- Miklós Zsuzsa: A Tolna megyei Nyéki vár (Felsőnyék–Várhegy). *A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve* XIV(1988) 205–259.
- Pokrovenszki Krisztián – Tóth Zoltán – Szöllősy Csilla: Szabadhídvég–Pusztavár roncsolásmentes műszeres felmérése. *Gesta* XII (2013) 20–29.
- Terei György – Nováki Gyula – Mráv Zsolt – Feld István – Sárközi Sebestyén: Fejér megye várai az őskortól a kuruc korig. Budapest 2011. (Magyarország várainak topográfiája 3.)
- Miklós Zsuzsa: *Tolna megye várai.* Budapest 2007. (Varia Archaeologica Hungarica XXII.)
- *Tolna megye földrajzi nevei.* Szerk. Végh József – Ördög Ferenc – Papp László. Budapest 1981.
- Vizi Márta: Dr. Csalogovits József és a Tolnavármegyei Múzeum II. 1934–1946. *A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve* XXXI (2009) 269–356.
- Wosinsky Mór: *Tolna vármegye az őskortól a honfoglalásig I–II.* Budapest 1896.
- Zalai-Gaál István: A lengyeli kultúra a Dél-Dunántúlon. *A szekszárdi Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve* X–XI (1981) 3–58.

A településhatár régészeti érdekű részének jelentős része mezőgazdasági művelés alá esik, ahol optimális növényborítottság mellett a régészeti érintettség könnyebben felderíthető, ennek megfelelően az ismert régészeti lelőhelyek jelentős része szántóföldre esik.

A község jelenlegi belterületén 18 nyilvántartott lelőhely található teljes terjedelmével vagy csak egy részével. A beépítettségéből fakadó rossz kutathatóság miatt a Tita-patak mentén hosszan húzódó belterület területén bárhol várható új régészeti lelőhelyek előkerülése.

A település közigazgatási határain belül külön jogszabályban *kiemelten vagy fokozottan védett* régészeti lelőhely egyetlen található, bár a fokozottan védett Szabadhídvég–Pusztavár várának kiterjedése csak minimális mértékben érinti Felsőnyék határát.

A Kötv. általános elvei alapján ex lege védett minden, jelenleg nyilvántartott régészeti lelőhely (47 db), a további ismert, de még nem nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a bejelentést követően a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba való bejegyzéssel, külön jogi aktus nélkül, az általános védettséget az újonnan előkerült régészeti lelőhelyek is megkapják.

Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk:

- őskori földvár
- őskori telep (14 db)
- őskori hamvasztásos temető (1 db)
- neolit telep (1 db)
- kora neolit (Körös-Starčevo-kultúra) telep (1 db)
- középső neolit (dunántúli vonaldíszes kerámia) telep (2 db)
- késő neolit (Lengyel-kultúra) telep (3 db)
- késő neolit (Lengyel-kultúra) temető (1 db)
- késő neolit telep (1 db)
- rézkori telep (2 db)
- késő rézkori (Baden-kultúra) telep (4 db)
- bronzkori telep (2 db)
- bronzkori szórványlelet (1 db)
- kora bronzkori telep (2 db)
- kora bronzkori (Vučedol-Zók-kultúra) telep (2 db)
- kora bronzkori (Vučedol-Zók-kultúra) szórványlelet (1 db)
- kora bronzkori (Somogyvár-Vinkovci-kultúra) szórványlelet (1 db)
- középső bronzkori (mészbetétes) telep (1 db)
- középső bronzkori (mészbetétes) urnatemető (2 db)
- ismeretlen jellegű középső bronzkori (mészbetétes) lelőhely (1 db)
- késő bronzkori telep (2 db)
- késő bronzkori urnasír (1 db)

- késő bronzkori-kora vaskori telep (1 db)
- vaskori telep (1 db)
- kora vaskori telep (6 db)
- késő vaskori telep (3 db)
- kelta telep
- kelta földvár
- kelta temető (?) (2 db)
- kelta szórványlelet (1 db)
- római kori telep (8 db)
- római kori szórványlelet (1 db)
- népvándorláskori szórványlelet (1 db)
- kora népvándorláskori temető (1 db)
- avar kori telep (4 db)
- avar kori temető (1 db)
- avar kori szórványlelet (2 db)
- Árpád-kori telep (6 db)
- középkori telep (10 db)
- középkori földvár
- középkori templom (2 db)
- középkori temető (2 db)
- középkori éremlelet (1 db)
- középkori vár (1 db)
- késő középkori telep (2 db)
- török kori telep (1 db)
- kora újkori telep
- kora újkori földvár
- ismeretlen korú telep (1 db)
- ismeretlen korú csontvázas temető
- ismeretlen korú (avar kori?) csontvázas sír (1 db)
- ismeretlen korú csontvázas sír (2 db)
- ismeretlen korú szórványlelet (2 db)

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni azonosítások alapján az

azonosított lelőhelyekkel érintett területek a hozzájuk tartozó helyrajzi számokkal részletesen az 1. számú mellékletben találhatók.

Régészeti érdekű területek azok a területek, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján egyéb lelőhelyek feltételezhetők. A régészeti lelőhelyek elhelyezkedését leginkább meghatározó vízfolyások közül Felsőnyék határában a Siót és a Tita-patakot találjuk (ld. 1.1. pont), amelyek mellé minden régészeti kor embere számára lehetőséget biztosított a megtelepedésre.

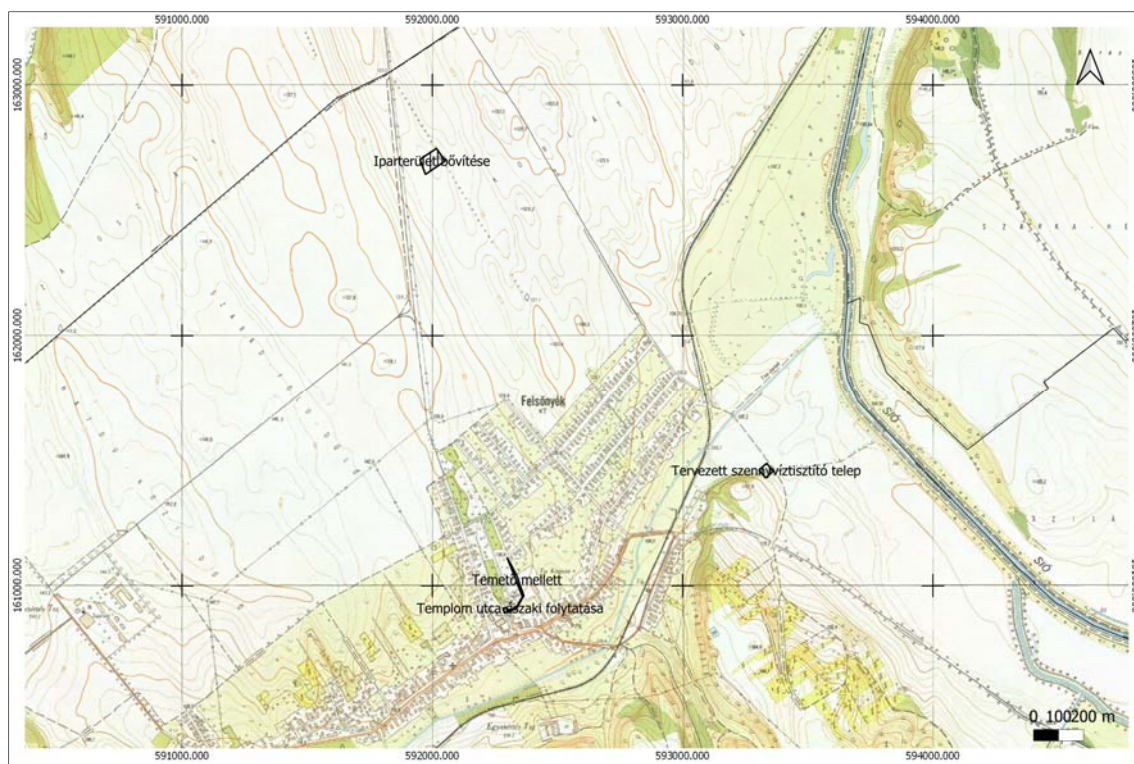
A felsorolt vízfolyások mentén – ahogy az összes, egykori (de ma már esetleg kiszáradt) vízfolyás, illetve forrás és tó mentén – bárhol várható további régészeti leletek vagy lelőhelyek előkerülése.

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. Jelentősen károsodhatnak az intenzív talajművelésnek és erózióknak kitett területek, ami minden szántóföldi lelőhelyet hátrányosan érint.

A régészeti lelőhelyeket az építkezések és a talajművelés súlyosan károsította és továbbra is veszélyezteti. Az ismert lelőhelyek esetében ez már eddig is nagyfokú pusztítást eredményezett. Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív talajforgatásos művelés (vagyis a szántás), akkor ez a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisülést eredményezhet.

A településfejlesztési terv újonnan beépítésre szánt terület kijelölésére nem tesz javaslatot, a korábbi rendezési terv szerinti beépítésre szánt területek szerepeltetését tartja indokoltnak.

A hatástanulmány elkészítéséhez 2024. január 26-án, napos, hideg időben terepbejárást végeztem a változtatással érintett négy területen, amelyek közül kettő belterületen kettő pedig külterületen fekszik.

A hatástanulmányban tárgyalt négy, beépítésre szánt terület topográfiai térképen ábrázolva (EOV 44-343 lap)

1.2.1. Iparterület bővítése (Képmelléklet 1–3.)

A kissé trapéz alakú, kb. 75–95 méter hosszú és 60 méter széles terület Felsőnyéktől északra, a Szabadhídvégre vezető út keleti oldalán található telep területén, annak keleti végében fekszik. Tőle nyugatra a telep beépített része fekszik, a másik három oldalon szántóföld határolja.

A terület korábban beépült, csak délkeleti sávjában található két, nem lebetonozott, kb. 30×20 és kb. 35×30 méter nagyságú füves rész, ami a növényzet miatt megfigyelésre alkalmatlan volt, területén nem találtam régészeti korú leleteket. A tulajdonos elmondása szerint a három szárítótorny betonalapozása kapcsán kitermelt földet terítették erre az egykor laposabb részre, így az eredeti talajszint elfedésre került. A füves rész délnyugati részén kb. 10 méter hosszan kb. 1 méter mély árkot ástak, ennek metszetében sem láttam régészeti korú leletet.

Bejártam a területtel érintkező szántóföldeket (északon és délen szántás, keleten búzavetés volt) is egy keskeny sávban, de régészeti korú leletet vagy jelenséget itt sem tudtam megfigyelni.

1.2.2. Tervezett szennyvíztisztító telep kijelölése (Képmelléklet 4–7.)

A nagyjából szabályos, kb. 40 méter oldalhosszúságú négyzet alakú terület a belterület Tita-pataktól délkeletre eső részének északi szélétől északkeletre kb. 500 méterre, a patak és a Sió közti, észak felé lejtő dombvonulat északi lábánál fekszik.

Északi, nagyobb része (kb. a terület háromnegyed része), valamint az attól egy dűlőúttal elválasztott dél-délkeleti sarka szántóföldi művelés alatt áll, a kettő között, a délnyugati oldalon egy kisebb részen erdő van. A területet nyugat–keleti irányban kettészeli egy dűlőút.

Az északi rész szántott volt, a délkeleti részen fekvő szántóföldet pedig gabonavetés borította. Utóbbi, kisebb részt a vetés miatt és mivel területén nyilvántartott régészeti lelőhely van, nem jártam be. A nagyobb, északi szántóföldön nyugat–keleti irányban enyhe gerinc húzódik végig, amely kelet felé kissé emelkedik. Ezen a szántóföldön sűrűn találtam modern szemetet (fólia, üveg, tetőcserép stb.), ami megnehezítette a megfigyelést, de az említett, kissé kiemelkedő – a topográfiai térkép által is jelzett – részen így is találtam két apró, jellegtelen, régészeti korú kerámiatöredéket (1. az egyik vékony falú, homokkal soványított, korongolt; 2. a másik vastagabb, rosszul kiégetett, talán kézzel formált, talán körömbenyomkodással díszített), a területen kívül, kissé északkelet felé pedig egy őskori, kerek átmetszetű edényfület (3.).

Ezek alapján a területtől délre fekvő nyilvántartott régészeti lelőhely (Felsőnyék-Csikóhegy lejtője [Torma István 27. lelőhely; Felsőnyék 12; azonosító: 20530]) feltehetően északkelet felé kiterjed a vizsgált területre, a lelőhely poligonját ennek megfelelően megnőveltem.

A tervezett szennyvíztelep területén és közvetlen környékén talált régészeti leletek

A tervezett szennyvíztelep területén és közvetlen környékén talált régészeti leletek elhelyezkedése

Felsőnyék-Csikóhegy lejtője (Torma István 27. lelőhely; Felsőnyék 12; azonosító 20530)) északkelet felé megnövelt új poligonja

1.2.3. Templom utca északi folytatásában közlekedés terület módosítása (Képmelléklet 8–11.)

A terület két részből áll: nyugati végén egy 12, 20, 20 és 20 méter oldalhosszúságú trapézból, amely a falu központjában, a Templom utca északi folytatásában, az óvoda épületétől közvetlenül északnyugatra kerül el, és a templomot és a temetőt magába foglaló 9. hrsz. délnyugati sarkában található. A trapéz alakú terület délkeleti sarkából egy pár méter széles, kb. 30 méter hosszú sáv indul északkelet felé, az óvoda épületével párhuzamosan, majd az óvoda északkeleti sarkától a telekhatárt követve északkelet felé nyúlik, kb. 50 méter hosszan (és csatlakozik a temető melletti közlekedési terület déli végéhez).

A nyugati részt észak–déli irányban középen kettészeli egy, a temetőbe vezető dűlőút, amelynek két oldalát fű borítja. A terület délkeleti részéből betonjárda indul a templom felé. Az óvoda menti rész füves. Az óvodától északkeletre eső terület részben jóval alacsonyabban fekszik, mint a templomdomb, területe füves és bozótos, nehezen járható.

A terület a növényi fedettség és a beépítés miatt terepbejárásra alkalmatlan volt, így régészeti korú leletet nem találtam, de elhelyezkedése és a korábbi megfigyelések alapján így is ismert, hogy nyilvántartott régészeti lelőhely területére esik (részletesen ld. a 2.1.3. pontban).

1.2.4. Temető melletti közlekedési terület átsorolása (Képmelléklet 12–15.)

A keskeny, kb. 170 méter hosszú, középső, legszélesebb pontján is csak kb. 10 méter széles, északnyugat–délkeleti irányú sáv a falu központjában található. A terület a temetőt és a tőle keletre található, a Kossuth utcából nyíló gazdasági telepet, valamint az ennek északi folytatásában fekvő Marx utcai házakat választja el egymástól.

Ezt a sávot – talán éppen határoló volta miatt is – részben nem gondolják, így déli fele természetben beerdősült, északi részén pedig a Marx körútból dél felé nyíló, földútszerű, füves felületű kis köz foglal helyet, így érdemi régészeti megfigyelést nem tudtam végezni a területén.

A terepbejárásra alkalmatlan terepviszonyok ellenére is ismert a terület régészeti érintettsége, mert nagyobb, déli része nyilvántartott régészeti lelőhely(ek) területére esik (részletesen ld. a 2.1.4. pontban).

A Kötv. általános elvei alapján ex lege védett minden, jelenleg nyilvántartott régészeti lelőhely. A további ismert, de még nem nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a bejelentést követően a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba való bejegyzéssel, külön jogi aktus nélkül, az általános védettséget az újonnan előkerült régészeti lelőhelyek is megkapják.

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Régészeti érdekű területek azok a területek, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján újabb régészeti lelőhelyek előkerülése várható. A vízfolyások közelsége, az emberi megtelepedésre való alkalmasság és a közelükben található, nyilvántartott régészeti lelőhelyek alapján régészeti érdekűnek számítanak a területek a terepbejáráson gyűjtött régészeti leletek hiányában is.

1.3. A VÉDETT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

Nem része a régészeti munkarésznek.

1.4. A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

Nem része a régészeti munkarésznek.

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

2.1. A TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPLŐ ELEMOK VONATKOZÁSÁBAN RELEVÁNS RÖVID ÉS KÖZÉPTÁVON TERVEZETT VÁLTOZÁSOK ISMERTETÉSE

2.1.1. Iparterület bővítése (Képmelléklet 1–3.)

Módosítás oka: tulajdonos bővítési szándéka (kialakult állapot)

Területnövekmény: 5344 m²

Rövid ismertetés: a Szabadhídvégre vezető 6409 jelű út keleti oldalán a meglévő gazdasági terület (gabonaszárító, -raktár) bővítését kérte a terület tulajdonosa. A bővítésre kijelölt területen egy meglévő csarnoképület található. Változással érintett hrsz: 07/4.

A terület ortofotón

2.1.2. Tervezett szennyvíztisztító telep kijelölése (Képmelléklet 4–7.)

Módosítás oka: Felsőnyék és néhány szomszédos település szennyvizének tisztítása

Területnövekmény: 1710 m²

Rövid ismertetés: az önkormányzat Szabadhídvég és Mezőkomárom önkormányzataival konzorciumi együttműködésben szennyvíztisztító telep elhelyezését tervezi. Ennek helyszíne a 0348/7 hrsz.-ú földrészlet középső része. Az érintett terület általános mezőgazdasági területből különleges beépítésre szánt terület besorolást kap.

A terület ortofotón

2.1.3. Templom utca északi folytatásában közlekedés terület módosítása

(Képmelléklet 8–11.)

Módosítás oka: katolikus templom és környezetének tulajdoni viszony rendezése

Területnövekmény: 582 m²

Rövid ismertetés: a katolikus templomot az egyház külön földrészletre szeretné helyezni, leválasztani a 9 hrsz.-ú ingatlanból. Az ezen a földrészleten lévő közlekedési terület – a Templom utca folytatásában, valamint az óvoda és a templom között – településközponti vegyes övezetbe kerülne.

A terület ortofotón

2.1.4. Temető melletti közlekedési terület átsorolása (Képmelléklet 12–15.)

Módosítás oka: az érintett terület nem funkcionál közlekedési területként.

Területnövekmény: 1078 m²

Rövid ismertetés: A 742 hrsz.-ú földrészlet északi nyúlványának a szomszédos kereskedelmi, szolgáltató gazdasági övezetbe sorolása javasolt, a területet nem használják közlekedési területként.

A terület ortofotón

2.2. A 2.1. PONTBAN SZEREPLŐ VÁLTOZÁSOK HATÁSAI

2.2.1. a régészeti örökségre

2.2.1.1. Iparterület bővítése

A terület egy északnyugat–délkeleti irányú, enyhe dombvonulaton található, amelynek legmagasabb, 128,3 méter tszf. feletti magasságú pontja éppen a kérdéses területre esik. A telep nyugati része előtt Szabadhídvégre tartó út már az 1780-as években készített első katonai felmérésen is szerepel, legalább az újkorban ez lehetett a legrövidebb út Felsőnyék és Szabadhídvég központja között. A második katonai felmérés idején, a 19. század közepén a területen keresztül ágazott ki ebből az útból kelet felé egy kisebb út, a Sió mellett fekvő Kollátpuszta felé.

Területünktől kelet-északkeletre, vele párhuzamosan, a Sió irányában ennél magasabb dombsor húzódik, de nyilvántartott régészeti lelőhely utóbbi, tehát jobban kiemelkedő és a vízhez közelebb fekvő vonulaton sincsen.

A terület 250 méteres körzetében nem található nyilvántartott régészeti lelőhely. A legközelebbi ismert lelőhelyek kelet, illetve délkelet felé, a Sió folyó egykori ártere mentén találhatók (20527, illetve 23449 azonosító számon).

A beépítésre szánt területen rossz megfigyelési körülmények közt felszíni leleteket nem találtam. A kisebb kiemelkedésen annak vízrajzi viszonyai miatt régészeti korú település léte kevésbé, temető nagyobb valószínűséggel elképzelhető.

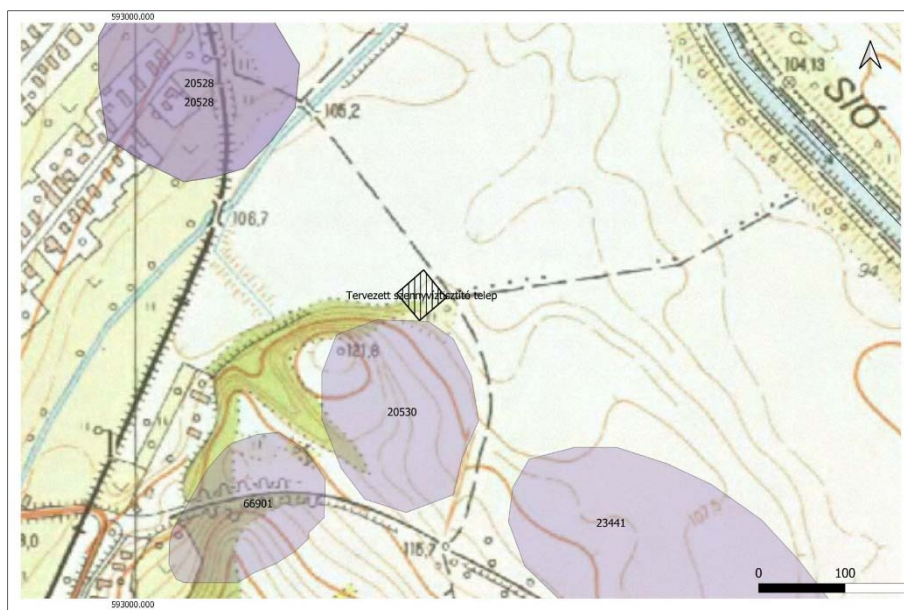
A terület és a hozzá legközelebb fekvő nyilvántartott régészeti lelőhelyek (20527, 23449)

2.2.1.2. Tervezett szennyvíztisztító telep kijelölése

A tervezett szennyvíztisztító telep olyan helyrajzi szám területére esik, amelyet érint egy nyilvántartott régészeti lelőhely: Felsőnyék-Csikóhegy lejtője (Torma István 27. lelőhely; Felsőnyék 12; azonosító: 20530); a tervezett objektum határvonala magát a poligont éppen nem érinti (kevesebb mint 1 méterre van a szélétől). A vizsgált területen is kerültek elő régészeti korú kerámia-töredékek, így a lelőhely feltehetően erre a földrészletre is átnyúlik.

A nagy kiterjedésű, kb. 220×180 méter nagyságú, több korszakos lelőhelyen őskori hamvasztásos temető, középső neolit (dunántúli vonaldíszes kerámia) telep, késő neolit (Lengyel-kultúra) telep, késő rézkori (Baden-kultúra) telep és kora bronzkori (Vučedol-Zók-kultúra) telep ismert.

A lelőhellyel érintett területen, illetve helyrajzi számon földmunkával járó tevékenység végzése esetén régészeti feladatellátás szükséges, amelynek formáját az örökségvédelmi hatóság határozza meg.

A terület és a hozzá legközelebb fekvő nyilvántartott régészeti lelőhely (20530)

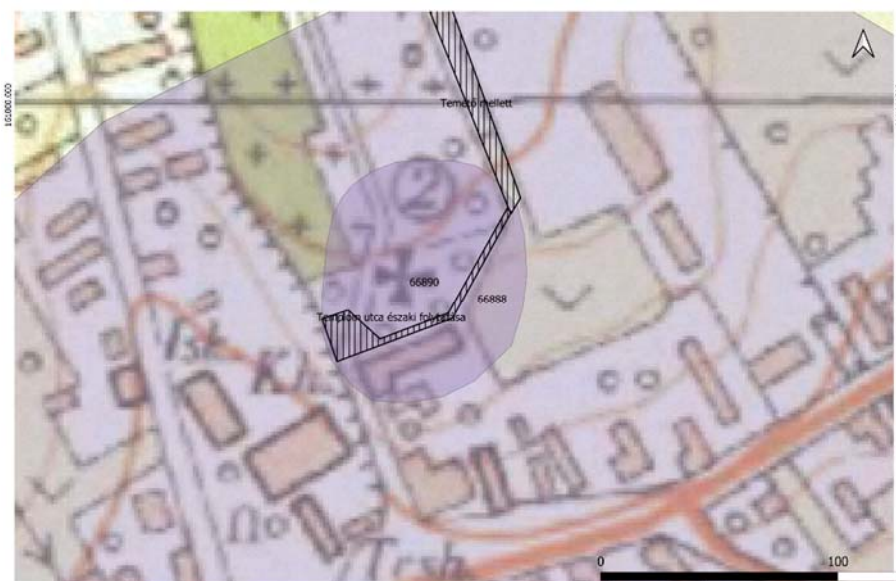
2.2.1.3. Templom utca északi folytatásában közlekedés terület módosítása

A módosítással érintett földrészlet teljes egészében két, egymást fedő, nyilvántartott régészeti lelőhely területére esik, így az itt tervezett bármilyen, 30 cm-t mértéket meghaladó földmunka károsíthatja a lelőhelyet vagy akadályozhatja annak kutatását.

A kisebb lelőhely, amelyet a terület érint: Felsőnyék-Templomdomb (Felsőnyék 30, azonosító: 66890): Wosinsky Mór 1894-ben próbaásatást végzett a római katolikus templom dombjának keleti oldalán fekvő kocsmá udvarán, ahol korábban már több csontváz is került elő. Az általa közölt két sír három edénymelléklete és szíjvége alapján a temető avar kori volt. Az ásatás során négy bolygatatlan sírt tárt fel „szerény mellékletekkel” és miután megállapította, hogy az egykor itt állt épületekkel a sírok többségét feldúlták, abbahagyta a kutatást. A temető területén kora népvándorláskori, 5. századi leletek is napvilágot láttak. A lelőhely pontos kiterjedése nem ismert.

Ez a lelőhely teljes terjedelmével a nála nagyobb Felsőnyék-Belterület/Református parókia (Felsőnyék 29, azonosító: 66888) lelőhely geometriáján belül helyezkedik el. Ez a lelőhely Nyék falu középkori és török kori települési helyét, annak – a mai épület helyén állt – templomát és temetőjét jelenti, ahonnan azonban őskori és rézkori telepre, valamint avar kori szórványleletre utaló adatok is ismertek. A beépítésre szánt területen szinte biztosan megtalálhatók a templom körüli temető (ha nem középkori, akkor újkori) sírjai, mert az északnyugati saroktól kb. 10 méterre, az iskolaudvar keleti végében húzódó löszfalban K. Németh András 2020-ban bejelentés nyomán újkori koporsós sírok nyomait figyelte meg.

A lelőhellyel érintett területen földmunkával járó tevékenység végzése esetén régészeti feladatellátás szükséges, amelynek formáját az örökségvédelmi hatóság határozza meg.

A terület és azt érintő két nyilvántartott régészeti lelőhely (66888, 66890)

2.2.1.4. Temető melletti közlekedési terület átsorolása

A terület teljes egészében két, egymást fedő, nyilvántartott régészeti lelőhely területére esik, így a területén végzett bármilyen, 30 cm mértéket meghaladó földmunka károsítja a lelőhelyet.

A kisebb lelőhely, amelyet a terület éppen csak érint: Felsőnyék-Templomdomb (Felsőnyék 30, azonosító: 66890); a lelőhely leírását lásd fent.

A terület déli fele emellett Felsőnyék-Belterület/Református parókia (Felsőnyék 29, azonosító: 66888) lelőhely területén belül helyezkedik el, ami Nyék falu középkori és török kori helyét jelenti, annak temetőjével együtt; a lelőhely leírását lásd fent.

A terület 250 méteres sugarán belül további két lelőhely is található: északi végétől északnyugatra kb. 50 méterre Marx körút nyugati része lelőhely (Felsőnyék 49, azonosító: 100969), ahol K. Németh András 2017–2018-ban optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során őskori cserepeket gyűjtött; ugyaninnen északkeletre kb. 220 méterre pedig Marx körút 13. előtt (Felsőnyék 50, azonosító: 100971), ahol ugyancsak ő hasonló korú leleteket talált. Ezek a kis lelőhelyek talán egy nagyobb, szórt rendszerű ismeretlen kiterjedésű lelőhelyet jeleznek a belterületnek ezen a részén.

A lelőhellyel érintett területen földmunkával járó tevékenység végzése esetén régészeti feladatellátás szükséges, amelynek formáját az örökségvédelmi hatóság határozza meg.

A terület, az azt érintő kettő (66888, 66890), illetve a hozzá legközelebb fekvő (100969) nyilvántartott régészeti lelőhelyek

2.2.2. a történeti településre, település- és tájszerkezetre

Nem része a régészeti munkarésznek.

2.2.3. a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

Nem része a régészeti munkarésznek.

3. ÉRTÉKVÉDELMI TERV

3.1. AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSÉT BIZTOSÍTÓ SZEMPONTOK ÉS KÖVETELMÉNYEK MEGHATÁROZÁSA

A mezőgazdasági tevékenység különösen veszélyezteti az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékeket, amelyek közé elsősorban a kőből és/vagy téglából készült, római kori és középkori épületek földben rejtőző (többnyire az alapozáshoz tartozó) falmaradványai tartoznak. Ezen régészeti emlékek pusztulása a szántás mélységének növekedésével, illetve az erózió által okozott hatások miatt olykor igen látványos. A tervezett beruházások szempontjából korlátozó tényező lehet, hogy a 68/2018. (IV. 9.) Korm. r. értelmében a földmunkával járó beruházással el kell kerülni az ilyen régészeti emlékeket (21. § (3) c)) is.

A Kötv 9. §-a alapján a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A fenntartható használat a Kötv. 7. § 4. pontja szerint a védett kulturális örökség olyan módon történő használata – ideértve a kármegelőző és kárcsökkentő tevékenységeket is –, amely nem haladja meg a szakmailag indokolt mértéket és nem vezet az örökség elemeinek állapotromlásához, így biztosított fennmaradásuk a jelen és jövő nemzedékek számára. A Kötv. 10. § (2) bekezdése kimondja, hogy a régészeti lelőhelyek védelmére

irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

A fenti irányelvekhez kapcsolódóan régészeti lelőhelyek kapcsán felmerülő kárenyhítési lehetőségek az alábbiak.

I. Megelőző jellegű intézkedések

1. A nyilvántartott régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, ezért a beruházásokat megelőzően már a terület kiválasztás szintjén érdemes tájékozódni a célterület régészeti érintettségéről, és amennyiben ez lehetséges, elkerülni a régészeti lelőhelyet a tervezett beruházással. A Kötv. 19. § (1) bekezdése alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon kötelezően el kell kerülni. Ezek az esetek a Korm. r. 21. § (3) bekezdése alapján a védett régészeti lelőhelyek, a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyek és az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékek. Ez utóbbi főszabály alól az örökségvédelmi hatóság csak belterületi ingatlanok, valamint örökségvédelmi vagy természetvédelmi célú beruházások esetén, illetve akkor térhet el, ha más meglévő építmény vagy műtárgy karbantartására irányul.

2. Régészeti érdekű területeken tervezett beruházás esetén megelőző régészeti kutatás vagy örökségvédelmi hatástanulmány készítése javasolható. *Régészeti érdekű terület* a Kötv. 7. § 29. pontja alapján valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését az örökségvédelmi hatóság is előírhatja a Korm. r. 87. § (4) bekezdése szerinti engedélyezési eljárásokban.

3. Amennyiben a tervezett tevékenység a Kötv. szerint nagyberuházásnak minősül, az örökségvédelmi jogszabály külön szabályait kell alkalmazni az engedélyezés és a megvalósítás folyamán. A nagyberuházásokhoz kapcsolódó engedélyezési eljárásokban a tervezett tevékenység örökségvédelmi hatásainak felmérésére Előzetes régészeti dokumentáció (ERD) készítését írja elő a Kötv. Az ERD-t a jogszabályban meghatározott szerv készíti el, ezt az első olyan hatósági engedélyezési eljárásban be kell nyújtani, amely földmunkák végzésére jogosít. Az ERD részét képező feltárási projektterv alapján kerül sor a konkrét régészeti feladatellátás meghatározására, amelyet – amennyiben engedélyköteles tevékenységről van szó – az örökségvédelmi hatóság engedélyez.

II. Mentő jellegű intézkedések

1. A védett régészeti lelőhelyek esetében örökségvédelmi engedélyt kell kérni a Korm. r. 53. §-a értelmében az örökségvédelmi hatóságtól – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez. Ebben az esetben – a Korm. r. 88. §-a szerinti kivételek fennállása esetén – a szükséges megelőző régészeti feltárást követően, illetve azzal párhuzamosan végezhető az engedélyezett tevékenység.

2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a szakhatóságként vagy szakkérdés vizsgálatában közreműködő örökségvédelmi hatóság a földmunkával járó beruházás kapcsán előírja a szükséges megelőző régészeti feltárást.

3. Régészeti lelet, jelenség vagy emlék váratlan előkerülése esetén azt a jogszabályban meghatározott módon be kell jelenteni, a tevékenységet szüneteltetni majd ezt követően az illetékes, feltárássra jogosult intézmény elvégzi a mentő feltárást.

A kárenyhítés lehetőségeinek figyelembevétele a beruházások szempontjából mindenképpen fontos, hiszen a régészeti feltárások költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált, így régészeti érintettség esetén a régészeti munkák költségével és időigényével is számolnia kell a beruházónak. A beruházások kapcsán célszerű lehet az előzetes egyeztetés az örökségvédelmi hatósággal.

A Felsőnyék község területére eső nyilvántartott lelőhelyek száma 47, ezek közül belterületen 14 található részben vagy egészben (7., 8., 15., 19–23., 32., 33., 42–45. lelőhely). A belterületi vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, amelyek talajbolygatással járnak (pl. ház-, pince- vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítást, fásítás, árokásás, útépités, stb.), veszélyeztető forrásnak minősülnek, az ilyen jellegű beavatkozás engedélyezése során az örökségvédelmi hatóság is részt vesz az eljárásban a hatályos jogszabályok alapján. A fentiek mellett bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, melioráció, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag- vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépités, stb.), essen az bel- vagy külterületre, jelentős károkat okozhat a régészeti lelőhelyekben, ezért a fenti tevékenységek esetében az örökségvédelmi hatóság az engedélyezés során érvényesíti az örökségvédelmi érdekeket és előírja a szükséges örökségvédelmi hatáscsökkentő eljárást a beruházó számára, amely a gyakorlatban a megelőző régészeti feltárás valamely formáját jelenti. Az örökségvédelmi hatóság szakhatóságként, vagy örökségvédelmi szakkérdés vizsgálata során eljárva mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban, ezek alapján kikötésekkel hozzájárul a tevékenység végzéséhez vagy – jogszabályi feltételek fennállása esetén – megtiltja azt.

A felsőnyéki lelőhelyek túlnyomó része jelenleg teljes területével vagy részben általános mezőgazdasági területen, szántó művelési ág alatt található, szám szerint 23 lelőhelyről van szó (3–7., 9–14., 18., 24., 26., 28–31., 34., 37–40. lelőhely). A lelőhelyek az intenzív talajművelés miatt lassan, de biztosan pusztulnak. A szántás – különösen a mélyszántás – az erózióval kiegészülve folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig a teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása úgy, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja. Javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés után kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása.

A gyep, rét, legelő művelési módok a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek, bár meglehetősen kis területrészen érintik a lelőhelyeket ilyen művelési ágú területek. Javasolt törekedni e felületek lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A kert, kialakítása, szőlő, gyümölcsös vagy erdő telepítése jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyekre nézve, ugyanis a szőlő- és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. tuskózás, rigólirozás) a lelőhelyek vagy lelőhelyrészek megsemmisülésével járhatnak. E tevékenységeket ezért a régészeti lelőhelyek területén kerülni kell. Az örökségvédelmi hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését írhatja elő a bányászati (kutatási műszaki üzemi terv jóváhagyása, bányatelek megállapítása és módosítása, védőpillér kijelölése, módosítása, meggyengítése és lefejtése) hasznosítás, előzetes környezeti hatásvizsgálat vagy környezeti hatásvizsgálat köteles tevékenység, vagy újrahasznosításra, más célú hasznosításra vagy telekalakításra irányuló földhivatali eljárás esetén. Részben vagy egészben erdővel fedett területen jelenleg tíz (1., 2., 11., 18., 24., 27., 29., 39., 40., 46. lelőhely), szőlővel borított lelőhelyet pedig öt lelőhelyet (16., 17., 25., 29., 36. lelőhely) ismerünk.

A megszűnt Dombóvár–Lepsény vasútvonal nyolc lelőhely területét érinti (3., 7., 11., 20., 35. 37–39. lelőhely), a Magyarkeszi–Felsőnyék közút pedig két lelőhely területén halad keresztül (3., 41. lelőhely). Az út javítása, bővítése, az út mentén történő közműfektetés, illetve a megszűnt vasútvonal nyomvonalán tervezett kerékpárút építése a kapcsolódó földmunka mélységétől függően változó mértékben veszélyezteti a nyomvonalas létesítmények területén található régészeti lelőhelyeket.

Régészeti érdekű terület a település közigazgatási területére eső valamennyi vízfolyás vagy állóvíz partszakasza, még ha ezekben ma már nem is található víz, illetve az egykori források környéke is. A jelen művelési ágaktól eltérni ezeken a területeken nem kell, jelenségek vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a helyi jegyző útján a területileg illetékes örökségvédelmi hatóságot és megyei hatókörű városi múzeumot is, hogy a lelőhely bekerülhessen a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba és a szükséges mentőfeltárás, dokumentálás megtörténhessen. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és korlátozások vonatkoznak. Újabb, jelentős földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt. Amennyiben mégis beépítésre kerül régészeti érdekűként számon tartott terület, fel kell készülni régészeti lelőhely előkerülésére, ami az ott folyó munkálatokat lelassíthatja.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleg útépítés, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön örökségvédelmi hatástanulmány készíttetése. A hatástanulmány készítése során alkalmazott, nem roncsoló régészeti kutatási módszerek (légi fotó, terepbejárás, geofizikai felmérés) és szondázó kutatások segítségével a lelőhely kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített örökségvédelmi hatástanulmány révén elkerülhető, hogy az engedélyeztetési fázisban az örökségvédelmi hatóság a kérelmet elutasítsa vagy a tervek módosítását írja elő. Egy-egy konkrét beruházás tervezési fázisában ezért mindenképpen érdemes egyeztetni az illetékes örökségvédelmi hatósággal.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő földmunka esetében biztosított legyen a régészeti felügyelet. Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, amely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ezekben az esetekben az örökségvédelmi jogszabályok értelmében az illetékes örökségvédelmi hatóság hivatalból eljárva köteles örökségvédelmi bírságot kiszabni a beruházóra. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során az örökségvédelmi többletköltségek tervezése.

3.2 AZ ÖNKORMÁNYZATI FELADATOK MEGHATÁROZÁSA

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható vagy legalább is megállítható lenne, ha a területeken a talajművelést a fenntartható használat elvének megfelelően végeznék. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (örökségvédelmi hatóság, Megyei Múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb-utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A település bel- és külterületén máig összesen 47 régészeti lelőhely (terület) áll a Kötv. általános elvei alapján védelem alatt.

Ezek között fokozottan védett régészeti lelőhely egyetlen található: Felsőnyék/Szabadhídvég Pusztavár (lelőhely-azonosító: 22959) kelta, török kori és kora újkori erődítése.

A vonatkozó kormányrendelet értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen a hatóság örökségvédelmi engedélye szükséges – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden, 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez és a régészeti emlék megóvási, konzerválási munkálataihoz.

A beépítésre szánt négy terület közül három (1. Iparterület bővítése; 3. Templom utca északi folytatása; 4. Temető mellett) a növényi vegetációból, illetve részben a beépítettségéből fakadóan nem volt alkalmas régészeti terepbejárásra, régészeti korú leletet vagy jelenséget e területeken nem találtam.

Bár a fedettség miatt régészeti lelet nem került elő, a Templom utca északi folytatásában (3. terület), illetve a temető mellett (4. terület) fekvő terület nyilvántartott régészeti lelőhelyek területére esnek.

A tervezett szennyvíztisztító telep (2. terület) területén kevés őskori kerámiatöredéket találtam. Mivel a terület széle minimális távolságra (1 méteren belül) van egy nyilvántartott régészeti lelőhelytől – Felsőnyék-Csikóhegy lejtője (Torma István 27. lelőhely; Felsőnyék 12; azonosító: 20530) –, és a terület keleti részén enyhe kiemelkedés van, ezért feltételezhető, hogy a lelőhely észak felé kiterjed a vizsgált területre is; a lelőhely poligonját ennek megfelelően megnőveltem.

A lelőhelyekkel érintett területen földmunkával járó tevékenység végzése esetén régészeti feladatellátás szükséges, amelynek formáját az örökségvédelmi hatóság határozza meg.

Minden ismert és nyilvántartott lelőhely esetében már a jelenlegi humuszcéteg bolygatása (eltávolítása) is veszélyezteti a régészeti örökség földben rejlő emlékeit. Amennyiben ezeken a területeken elkerülhetetlen az építési tevékenység, annak hatósági engedélyezési eljárásába a kulturális örökségvédelmi hatóságot be kell vonni. Ilyen esetben megelőző régészeti feltárássra kell számítani, amelynek költségeit a beruházónak kell viselnie.

A jelenleg hatályos jogszabályok szerint a település területén a régészeti feladatellátásra nagyberuházások kivételével a Wosinsky Mór Múzeum (7100 Szekszárd, Szent István tér 26.) jogosult. Régészeti ügyekben hatóságként jelenleg a Tolna Megyei Kormányhivatal az illetékes, a régészeti lelőhelyeket érintő egyéb engedélyezési eljárásokban szakhatóságként, illetve szakkérdés vizsgálatában is részt vesz. A régészeti örökséggel kapcsolatos feladatokat a Tolna Megyei Kormányhivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Örökségvédelmi Osztálya (7100 Szekszárd, Szent István tér 11–13., tel: 06 (74) 505-600, e-mail: epitesugy.szekszard@tolna.gov.hu) látja el.

Ez a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A település területén időközben előkerülő lelőhelyekről a nyilvántartást vezető hatóság (Miniszterelnökség) vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségről időben meggyőződni.

A HÉSZ-be javasolt szövegrész

„(1) Régészeti érintettség esetén a hatályos kulturális örökségvédelmi jogszabályok alapján kell eljárni.

(2) Minden olyan esetben, amikor régészeti lelet vagy annak tűnő tárgya, régészeti emlék vagy régészeti jelenség kerül elő, a területileg illetékes jegyzőt értesíteni kell, aki haladéktalanul tájékoztatja az örökségvédelmi hatóságot, a további intézkedésig a munkálatokat fel kell függeszteni, a terület őrzéséről a megtaláló köteles gondoskodni.

(3) A régészeti örökséget és a műemléki értéket érintő kérdésekben a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásban és a rendezési tervhez készített örökségvédelmi hatástanulmányban foglaltak együttesen irányadók.”

5. NYILATKOZAT

A hatástanulmány készítőjeként kijelentem, hogy a hatástanulmány régészeti munkarésze az örökségvédelmi jogszabályok és a hatósági eljárások figyelembe vételével készült.

A hatástanulmány egy digitális változatát a megrendelőnek átadtam.

A hatástanulmány készítőjeként kijelentem, hogy régész diplomával rendelkezem és a 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet 84. § (2) a) és a 439/2013. (XI. 20.) kormányrendelet 4. § (1) a) pontja alapján van jogosultságom a régészeti szakterületi munkarész elkészítésére.

Régész diploma száma: 947/2001. sz. (ELTE-BTK)

Régészeti szakértői nyilvántartási szám: 15-022.

Tamási, 2024. február 7.

dr. K. Németh András

7090 Tamási, Eötvös utca 10.

tel.: 30/405-1986

Mellékletek:

1. melléklet:

Régészeti lelőhelyek Felsőnyék közigazgatási területén (2024. január 31-i állapot)

2. melléklet:

Felsőnyék község határának térképe az ismert régészeti lelőhelyekkel

RÉGÉSZETI SZAKTERÜLET MELLÉKLETEI

1. MELLÉKLET

Felsőnyék község ismert régészeti lelőhelyeinek listája

1. Felsőnyék – Horhi, Pogánygödör (Torma István 59. lelőhely) (Felsőnyék 1)

Lelőhely-azonosító: 20463

A lelőhely megjelölése: őskori telep, középkori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben a Tita-patak kanyarjánál, az országúttól délre, a Pogánygödör és az attól 50 méterre délnyugatra eső forrásos völgy között, a domboldal aljában kevés, jellegtelen őskori cserepet és középkori kerámiát gyűjtött. Mészáros Gyula 1960-as feljegyzése szerint Róka Lajos felsőnyéki református lelkész tulajdonában volt egy bronz tokosbalta erről a lelőhelyről.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), erdőművelés

Hrsz.: 0161/4, 0161/15, 0161/26, 0161/27

2. Felsőnyék – Várhegy (Torma István 49. lelőhely) (Felsőnyék 2)

Lelőhely-azonosító: 20464

A lelőhely megjelölése: kelta szórványlelet, középkori vár

A lelőhely leírása: A Wosinsky Mór által szétküldött 1891-es megyei régészeti kérdőív adatai szerint az 1800-as évek elején még álltak a vár falmaradványai, a helyi jegyző szerint a várhegy oldalán és lábainál „dárdahegyek, kengyelvas-darabok, sarkantyúrészletek s egy hamuval teli urna is” előkerült. Csalog József szekszárdi múzeumigazgató 1934-ben rövid ásatást végzett a várban: a platón húzott árkában a törmelék alatt bolygatatlan altalajt talált, két helyen pedig átvágta a sáncot. 1960-ban Róka Lajos református lelkész átadott Mészáros Gyula szekszárdi múzeumigazgatónak egy bronz kelta sarkantyút, amely állítólag Várhegyről került elő. Torma István 1961-es terepbejárása során a felszínen nem talált cserepet. 1981 és 1984 között Miklós Zsuzsa végzett feltárást a négy részből álló vár legészakibb, árokkal lerekesztett, egyedül használt részében. A várat a 13. században építették, a mesterségesen kialakított, 16×22 méteres központi domb szélén 1 méter széles téglafal futott végig, hozzá kapcsolódott északnyugaton a 4×7 méteres téglapépület. Közeliében került elő a 13. századtól a 15–16. század fordulójáig keltezhető leleteket tartalmazó, 13,4 méter mély vízgyűjtő.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: erdőművelés

Hrsz.: 0156/7, 0156/10

3. Felsőnyék – Horhi, Tükrösi-oldal / Tükrösi-dűlő (Torma István 89. lelőhely) (Felsőnyék 4)

Lelőhely-azonosító: 20474

A lelőhely megjelölése: avar kori telep, középkori telep, középkori templom, középkori temető, középkori éremlelet

A lelőhely leírása: Az elpusztult középkori település helyét a 19. században többször említették. 1824-ben Moldoványi József leírása szerint az elpusztult falu házainak és pincéinek nyomai még láthatóak voltak, 1851-ben pedig Fényes Elek ezt jegyezte fel: „némelly maradványai, s elhagyatott pincéi most is szemlélhetők”. Wosinsky Mór 1890 körüli régészeti kérdőíveire a felsőnyékiek ezt írták: „a község nyugoti határvonalán, a Felső-Nyékről Tamásiba vezető utvonallal mellett balfelől, a mai tükrösi legelőnek használt hegylánczolatán vannak régi földlakásokul használt putri-helyek, mintegy 25–30 helyen; – továbbá egy forrásos szakadék, mely a nép nyelvén »pogánygödör« néven ismeretes; – ettől délre esőleg egy magasabb domb oldalában terült el Horhi falu, az ott látható kő és téglatörmelékek bizonyossága szerint”. Wosinsky „az úgynevezett tükrösi legelőn” középkori cserepeket talált; ez a hely lelőhelyünkkel lehet azonos. Torma István 1962-ben a Tita-patak kanyarjától a Felsőnyék felé eső részen, a 8. és 9. km között a domboldalon, a vasút alatt, az országút mindkét oldalán igen sok kiszántott középkori ház helyét figyelte meg, rengeteg állatcsontot és középkori cserepet talált. A 8,4 és 8,6 km között egy kis, északnyugat felé kiugró kiemelkedésen templomra utaló köveket és embercsontokat figyelt meg. A lelőhelyen 1975-ben szántás közben két, 16. század végi, 17. század eleji cserépkorszakban elrejtve éremlelet került elő. Az egyik edényben főleg magyar denárok, a másikon lengyel garasok voltak; a leletet a tizenöt éves háborúban rejthették el. Az éremleletet Gaál Attila és Rosner Gyula gyűjtötte be. 1999-ben K. Németh András végzett ismét terepbejárást, a templom helyét is megfigyelte. K. Németh András 2016-ban a Magyarkeszit Felsőnyékkal összekötő optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a lelőhely ismert kiterjedésétől déli irányban további kb. 180 méter hosszan figyelt meg középkori leleteket. 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során járta be a lelőhelyet, amelynek során a korábban ismertnél észak-északkelet felé nagyobb területen gyűjtött leleteket, köztük avar koriakat is.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0125/2, 0129, 0130/9, 0130/17, 0135, 0136/1, 0136/5, 0136/6, 0157/1, 0159/6, 0161/17, 0161/18, 0161/30, 0161/31, 0161/32, 0161/34, 0164, 0165/1, 0165/2, 0165/3, 0165/4, 0165/7, 0165/8, 0165/9, 0165/11, 0165/12, 0165/13, 0165/14, 0165/15, 0167, 0169/1

4. Felsőnyék – Korlátpuszta I. (Torma István 22. lelőhely) (Felsőnyék 6)

Lelőhely-azonosító: 20524

A lelőhely megjelölése: őskori telep, késő vaskor telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben Szabadhídvég-Pusztavár földvárától (azonosító: 22959) kb. 200 méterre délkeletre, a löszhát Sió felé eső részén 200×50 méteres területen jellegtelen őskori kerámiát és néhány kelta cserepet talált. 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során járta be a lelőhelyet, amelynek során a korábban ismertnél kelet felé nagyobb területen gyűjtött leleteket.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0371/2, 0373/2, 0373/3, 0373/4, 0373/5

5. Felsőnyék – Korlát / Korlátpuszta II. (Torma István 23. lelőhely) (Felsőnyék 7)

Lelőhely-azonosító: 20525

A lelőhely megjelölése: őskori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben a Szabadhídvég-Pusztavár földvárát (azonosító: 22959) határoló völgytől délre 30 méterre, a Korlátpusztá I. (azonosító: 20524) lelőhelytől délre 150 méterre néhány edény összetartozó cserepeit gyűjtötte össze. Megjegyezte, hogy a cserepek által jelzett lelőhely esetleg az előző lelőhely része lehet, vagy egy hamvasztásos sír edényeihez tartozhattak.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0373/1, 0373/2, 0373/3, 0373/4

6. Felsőnyék – Korlátpusztá III. (Torma István 24. lelőhely) (Felsőnyék 8)

Lelőhely-azonosító: 20526

A lelőhely megjelölése: őskori telep, neolit telep, késő rézkori (Baden-kultúra) telep, késő bronzkori-kora vaskori telep, avar kori telep, Árpád-kori telep, késő középkori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben Szabadhídvég-Pusztavár földvárától (azonosító: 22959) délre 300–400 méterre, a Sió menti löszháton kevés őskori cserepet talált (Torma István 24. lelőhely), ettől délnyugatra kb. 250 méterre pedig egy hamus foltból pedig több paticsdarabot és néhány badeni edénytöredéket gyűjtött (Torma István 25. lelőhely). 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során a két említett lelőhelyen, de a kettő között is gyűjtött leleteket (ezért a két lelőhely összevonásra került).

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0365/1, 0372, 0373/5, 0376/3, 0376/4, 0376/5, 0376/8, 0376/10

7. Felsőnyék – Kenderföld(ek)/Kenderföld utca (Torma István 26. lelőhely) (Felsőnyék 10)

Lelőhely-azonosító: 20528

A lelőhely megjelölése: őskori telep, késő neolit (Lengyel-kultúra) telep, késő neolit (Lengyel-kultúra) temető, kora vaskori telep, kelta temető (?), római kori telep, avar kori telep

A lelőhely leírása: 1934-ben építkezés során több zsugorított csontváz került elő a Tita-patak és a Sió közti dombon, a szekszárdi múzeumba azonban csak egy fazék került be. Csalog József szekszárdi múzeumigazgató ugyanebből az évből származó rövid feljegyzése szerint a Kenderföld utca 199. számú háznál az eső egy római érmet mosott ki, ugyanitt egy La Tène-kori urnatemetőre is ráakadtak. Torma István 1961-es jelentése szerint a területen – amelyet addigra szinte teljesen beépítették – folyamatosan kerültek elő múzeumba nem került leletek; a dűlő keleti, beépítetlen részén jellegtelen őskori cserepek mellett néhány kora vaskori és római kori cserepet talált. Ugyanezen a környéken 1997-ben Ódor János Gábor régészeti felügyelet során egy közműárok falában bronzkori cserepeket talált. Bittner Bettina 2015-ben előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódóan végzett terepbejárást a lelőhelyen. K. Németh András 2015-ben ivóvízhálózat-rekonstrukcióhoz kapcsolódó régészeti szakfelügyelet során a falu belterületétől közvetlenül keletre, a vízműtől a Tita-patakig ásott árokban egy avar kori kemencét, egy valószínűleg szintén avar kori gödröt, valamint egy római kori objektumot figyelt meg.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 0351, 0352/1, 0352/2, 0353, 0364/5, 0364/7, 0364/10, 0364/11, 0364/16, 0365/1, 0365/2, 0365/3, 0366/1, 0366/2, 0367/4, 0367/5, 0376/9, 0376/10, 0376/11, 0380/2, 459, 460, 461/1, 461/2, 461/3, 462/1, 462/2, 463/1, 463/2, 464/1, 464/2, 465, 466, 467, 468, 510, 513, 514, 515/1, 515/2, 516, 517, 518, 519, 520, 521/1, 521/2, 522, 523, 524

8. Felsőnyék – Marx körút 38. (Felsőnyék 11)

Lelőhely-azonosító: 20529

A lelőhely megjelölése: ismeretlen korú szórványlelet, őskori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-es feljegyzése szerint Szabó István Marx körút 38. szám (az 1970-es években Oncsa-telep) alatti lakos udvarában „fekete edényt” találtak, amelyet a találó Wéber tanítónak adott át. Mivel Torma István nem tudta megnézni a tárgyat, így a lelőhely jellegét és korát nem ismerjük.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 678, 696, 699, 700, 701, 702

9. Felsőnyék – Csikóhegy lejtője (Torma István 27. lelőhely) (Felsőnyék 12)

Lelőhely-azonosító: 20530

A lelőhely megjelölése: őskori hamvasztásos temető, középső neolit (dunántúli vonaldíszes kerámia) telep, késő neolit (Lengyel-kultúra) telep, késő rézkori (Baden-kultúra) telep, kora bronzkori (Vučedol-Zók-kultúra) telep

A lelőhely leírása: A dombról előkerült leletekről már Wosinsky Mór is beszámolt a bronzkori lelőhelyek között, pontos dűlőmegjelölés nélkül: a falu északkeleti végén a Sió-völgyhöz vezető országút mélyútját és a tőle pár lépésre északra fekvő második, mély bevágást is mesterséges eredetűnek tartotta. Megemlítette, hogy a bevágások körüli földeken marhadelelő „körülsáncolásakor” vörösre égett tűzhelyek körül sok, ujjnyi vastag kerámiát és szarvasagancs-eszközöket találtak. Feljegyezte, hogy „Ugyanezen hegynék nyugati, Felső-Nyék felé fordult oldalán számos, alig észrevehető halom van”, amelyek közül 1892-ben ötöt feltárt, és a halmok alatt hamvasztásos sírokat talált. Torma István 1961-es szemléje alapján a bevágásokat természetes úton keletkezetteknek tartotta; a kb. 10–12 méter magas, kelet felé enyhén lejtő dombon lengyeli, péceli és zóki töredékeket és egy vonaldíszes cserepet gyűjtött. K. Németh András 2024-ben a lelőhelytől északra tervezett szennyvíztelep területén végzett terepbejárása során néhány jellegtelen őskori kerámiatöredéket talált, aminek alapján a lelőhely poligonja északkelet felé enyhén megnövekedett.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0348/7, 0348/8, 0348/9, 0348/10, 0353

10. Felsőnyék – Aladárpuszta IV. (Torma István 31/a. lelőhely) (Felsőnyék 13)

Lelőhely-azonosító: 23346

A lelőhely megjelölése: római kori telep, Árpád-kori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben az aladári Határhegytől keletre folyó pataktól kb. 200 méterre keletre, a két hegy közti tágas völgy középső részén, egy kis kiemelkedésen, az ozorai úttól délre, a tarlóban néhány Árpád-kori cserepet talált.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0293/12, 0293/13, 0293/22, 0345

11. Felsőnyék – Várhegy alja (Torma István 50. lelőhely) (Felsőnyék 15)

Lelőhely-azonosító: 23348

A lelőhely megjelölése: késő középkori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben a Várhegytől nyugatra, a vasút mindkét oldalán, a Tita-patak völgyében, azzal párhuzamosan 14–16. századi cserepeket talált. Miklós Zsuzsa 1983-ban ugyanitt a középkori cserepek mellett őskori kerámiát is gyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0144/10, 0144/11, 0144/12, 0144/13, 0144/23, 0144/29, 0144/30, 0156/2, 0156/6, 0157/1

12. Felsőnyék – Szabadsághegy lejtője (Torma István 28. lelőhely) (Felsőnyék 16)

Lelőhely-azonosító: 23441

A lelőhely megjelölése: kora vaskori telep, késő vaskori telep, középkori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben a Felsőnyék-Csikóhegy lejtője (Torma István 27. lelőhely, Felsőnyék 12, azonosító: 20530) lelőhelytől 200 méterre, az Ozorára vezető dűlőúttól északra, egy 3–4 méter magas teraszon kb. 300 méter hosszan sok őskori cserepet gyűjtött. 1963-ban ugyanitt kiszántott kora vaskori és kelta házak feltjait, a dűlőút partjában pedig két középkori kemence profilját figyelte meg.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0343/18, 0343/19, 0343/20, 0343/21, 0343/22, 0343/23, 0343/24, 0343/25, 0343/26, 0343/27, 0343/28, 0343/29, 0343/30, 0343/31, 0345

13. Felsőnyék – Aladárpuszta II. (Torma István 30. lelőhely) (Felsőnyék 17)

Lelőhely-azonosító: 23444

A lelőhely megjelölése: középső neolit (dunántúli vonaldíszes kerámia) telep, középső bronzkori (mészbetétes) telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben Aladárpusztától észak-északnyugatra kb. 200 méterre, a Sió fölémelkedő, 4–5 méter magas, az Ozorára menő dűlőút által átvágott dombnak az úttól északra eső részén, 50×20 méter nagyságú területen vonaldíszes és mészbetétes cserepeket talált. A lelőhely valószínűleg átnyúlik az út déli oldalára is, de itt a lucernásban nem talált leleteket.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0343/1, 0343/2

14. Felsőnyék – Aladárpuszta I. (Torma István 29. lelőhely) (Felsőnyék 18)

Lelőhely-azonosító: 23445

A lelőhely megjelölése: kora bronzkori (Vučedol-Zók-kultúra) telep, kora vaskori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben Aladárpusztától északra, a Sió-holtágtól 40 méterre, az ártérből kiemelkedő, 200×20–30 méter nagyságú, kelet-délkelet-északnyugati irányú, 1–2 méter magas, szigetszerű homokdombon néhány kora bronzkori cserepet, 1963-ban pedig kora vaskori kerámiát gyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0343/4, 0343/5, 0343/6, 0343/7, 0343/8, 0343/9

15. Felsőnyék – Kilencesi-dűlő / Táncsics utca 29. (Torma István 32–33. lelőhely) (Felsőnyék 22)

Lelőhely-azonosító: 23449

A lelőhely megjelölése: ismeretlen korú szórványlelet, ismeretlen korú (avar kori?) csontvázas sír, kora bronzkori (Somogyvár-Vinkovci-kultúra) szórványlelet, avar kori szórványlelet

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben megtudta, hogy a Kilencesi-dűlőben, K. Molnár József házának építése közben kora bronzkori cserepeket találtak; a leletek Torma Istvánhoz kerültek. Ugyanekkor értesült, hogy a Táncsics utca 29. szám alatt építkező Hérincs György 1924-ben „régiségeket”: bronztűt, somogyvári típusú bögrét és talán avar kori vaslándzsát talált, amelyek közül utóbbi kettőt Torma István begyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 04/1, 04/3, 04/20, 04/25, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 581/1, 581/2, 581/3, 582, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608

16. Felsőnyék – Szőlőhegy, Polim-szőlő (Torma István 52. lelőhely) (Felsőnyék 23)

Lelőhely-azonosító: 23464

A lelőhely megjelölése: őskori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben a szőlőhegy déli részét átvágó 2–3 méter mély mélyút falában 200–250 méter hosszan több őskori gödör és lakóház beásását figyelte meg, amelyekből cserepeket is szedett össze.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: erózió, mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 070, 071, 0122, 0127/3, 0387/3, 0387/4, 0388/3, 0388/4

17. Felsőnyék – Alhegy (Torma István 53. lelőhely) (Felsőnyék 24)

Lelőhely-azonosító: 23465

A leelőhely megjelölése: őskori telep, rézkori telep, bronzkori telep

A leelőhely leírása: Torma István 1961-ben a Polim-szőlőtől (azonosító: 23464) délre 200 méterre, a vasúti őrháztól nyugatra, az Alhegynek a Tita-patakhöz közeli, 3–4 méter magas nyúlványán 200×100 méteres területen jellegtelen őskori cserepeket talált a lucernatarlón. Ligner Jácint 2010-ben tervezett szélérőműpark területének terepbejárása során az Alhegy keleti oldalán, a hegy lábánál, a halastó nyugati partján, a Magyarkeszit Felsőnyékkal összekötő útból kiágazó dűlőút nyugati és keleti oldalán rézkori és bronzkori telepre utaló leleteket gyűjtött, a leelőhely korábbi kiterjedését dél-délkeleti irányban kibővíve. Talán ugyanerre a leelőhelyre vonatkozik Wosinsky Mór adata is, amely szerint a Felsőnyéktől délre húzódó dombvonulat „alhegyi részében”, Ulmer Ferenc szatócs szőlőjében neolit vésőt, 100–200 lépéssel arrébb pedig állítólag csontvázakat találtak (innen egy római érmet is kapott Wosinsky).

A leelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A leelőhely veszélyeztetettsége: erózió, mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 070, 0127/3, 0387/3

18. Felsőnyék – Felsőnyék III. (Torma István 272. leelőhelye) (Felsőnyék 26)

Lelőhely-azonosító: 23735

A leelőhely megjelölése: kora bronzkori telep

A leelőhely leírása: Torma István 1963-ban a névvel meg nem nevezett leelőhelyen, „a Titától beljebb eső meredek oldalú hegy tetején”, napraforgó között néhány kora bronzkori cserepet talált.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A leelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0268, 0269/3, 0270/1, 0270/6, 0270/7, 0270/8

19. Felsőnyék – Kossuth utca 16. (Felsőnyék 28)

Lelőhely-azonosító: 66886

A leelőhely megjelölése: bronzkori szórványlelet, népvándorláskori szórványlelet

A leelőhely leírása: Miklós Zsuzsa 1983-ban a Kossuth utca 16. szám alatti ház kertjében néhány bronzkori, valamint kevés 8–9. századra keltezett cserepet talált.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A leelőhely veszélyeztetettsége: erózió, mezőgazdasági művelés (mélyszántás), építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 357, 358, 359, 360, 361

20. Felsőnyék – Belterület / Református parókia (Felsőnyék 29)

Lelőhely-azonosító: 66888

A leelőhely megjelölése: őskori telep, rézkori telep, avar kori szórványlelet, középkori telep, középkori templom, középkori temető, török kori telep

A leelőhely leírása: A belterület különböző pontjain ismertek középkori emlékek, amelyek a középkori Nyék falu kiterjedését mutatják. A középkori Nyék templomát először az 1330-

as években keletkezett pápai tizedjegyzék említi. Az 1420-as években a Szűz Máriának szentelt egyház Szent Annának és a Tízezer harcos szentnek szentelt oltáráról emlékeznek meg forrásaink. Az újkori leírások alapján a középkori templom a mai épület helyén állt. A jelenlegi épület alaprajza gótikus, és bár falkutatás nem tisztázta felmenő részének építési kérdéseit, az épület 2018-as felújítása során az alsó sávban levert vakolat alatt láthatóvá vált, hogy a templom jelentős középkori felmenő falakat őriz. A templomban 1760-ban előkerült a falu egyik középkori földesura, Dombai Pál „kőkoporsója”.

Torma István 1961-es terepbejárása idején a református parókia udvarán egy lekerekített sarkú, habarcs nélküli falalapozást bontottak ki, amelyet azonban nem tudott megnézni. Az itt előkerült középkori cserepeket és sarkantyútöredéket Róka Lajos helyi református lelkész őrizte. Ugyancsak Torma István ekkor az úgynevezett Polgár-köz felső sarkánál kb. 100×40 cm-es, átlukasztott mészkődarabról számolt be, leírása szerint a faluban több helyütt is találtak mészkődarabokat. 1963-ban Kiss László felsőnyéki lakos ajándékként Webner Gy. házának telkéről kerültek késő középkori-újkori cserepek a szekszárdi múzeumba.

A felsőnyéki vár ásatása idején, az 1980-as évek első felében Miklós Zsuzsa több adatot is gyűjtött középkori leletek előkerüléséről: Csuti József a Kossuth utca 78. számú ház telkén 15–16. századi korsó- és fedőtöredékeket talált, két helyi lakos a temetőben 15–16. századi edény- és kályhaszem-töredékeket gyűjtött, az óvoda melletti meredek partfalból pedig iskolás gyerekek középkori cserepeket gyűjtöttek.

K. Németh András 2015-ben ivóvízhálózat-rekonstrukcióhoz kapcsolódó régészeti szakfelügyelet során a Dózsa György utca 4. számú ház udvarában ásott akna falában valószínűleg középkori gödör metszetét figyelte meg, a Kossuth utca 39. számú ház előtt pedig egy valószínűleg török kori gödröt dokumentált. Szintén ő 2017–2018-ban optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a Béke utca déli végén, a Kossuth utca találkozásánál egy nagyméretű késő középkori vagy török kori jelenséget, a Kossuth utca 32. számú ház Dózsa utcai szakasza mentén négy késő középkori gödröt, a Kossuth utca 32/a. szám előtt őskori gödröt, a 15. szám előtt késő középkori kemencét, a 17. szám előtt valószínűleg középkori gödröt, a 43. szám előtt pedig egy másik kemencét figyelt meg. Ugyancsak ő 2020-ban hivatalos bejelentés ellenőrzése során a Béke utca 5. szám alatti általános iskola udvarán fekvő sportpálya mögött található partfalban 11 koporsós újkori sír metszetét dokumentálta. 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során a lelőhelyen rézkori telepre utaló leleteket gyűjtött. K. Németh András 2022-ben régészeti megfigyelést végzett a római katolikus templom északi oldalán, ahol villamosenergia-kábel árkával a középkori templom körüli temető nyolc sírját és egy osszáriumot bolygattak meg.

A lelőhelyen római kori vagy 5. századi temetkezés is található, mert Wosinsky Mór feljegyzése szerint az 1850-es években a parókia kertjében, pinceásás során csontvázat találtak, mellén aranyfibulával (?), amely Magyarai Kossa Sámuel gyönki gyűjteményébe került. A lelőhely részét képező Tanácsház udvaráról 1963-ban két avar kori bronz karperec, egy fülbevaló és tojásmaradványok kerültek elő, amelyeket Kiss László helyi lakos a szekszárdi múzeumnak ajándékozott; a leletek valószínűleg avar kori temetkezést jeleznek (amely összefügghet a közeli Templomdomb lelőhely [azonosító: 66890] avar kori temetőjével).

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 0144/27, 0145, 0157/2, 0258/1, 0260/2, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10/1, 10/2, 11, 12, 13, 14, 15, 27/1, 27/2, 27/3, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 66, 67, 68, 69/1, 69/2, 70/1, 70/2, 71/1, 71/2, 72/1, 72/2, 73/1, 73/2, 74/2, 74/3, 74/4, 76, 77, 78/1, 78/2, 79/1, 79/2, 80/1, 80/2, 81, 82, 84/1, 85, 86/2, 87, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102,

103, 105, 107, 108, 109, 110, 113, 115, 116, 117, 141, 213, 215, 240, 241/2, 242, 243, 244/1, 244/2, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 259, 260, 261, 262, 263, 264/1, 264/2, 265, 266, 267/1, 267/2, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275/1, 275/2, 276, 277, 278, 279, 280, 281/2, 281/3, 282, 283/1, 283/2, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 418, 728, 729, 731/1, 731/2, 732/2, 733, 734/1, 734/2, 735/1, 735/2, 737, 738, 739/2, 739/3, 739/5, 739/6, 739/7, 739/8, 739/9, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 748, 749, 750

21. Felsőnyék – Templomdomb (Felsőnyék 30)

Lelőhely-azonosító: 66890

A leelőhely megjelölése: kora népvándorlaskori temető, avar kori temető

A leelőhely leírása: Wosinsky Mór 1894-ben próbaásatást végzett a római katolikus templom dombjának keleti oldalán fekvő kocsma udvarán, ahol korábban már több csontváz is került elő. Az általa közölt két sír három edénymelléklete és síjvége alapján a temető avar kori volt. Az ásatás során négy bolygatatlan sírt tárt fel „szerény mellékletekkel” és miután megállapította, hogy az egykor itt állt épületekkel a sírok többségét feldúlták, abbahagyta a kutatást. A temető területén kora népvándorlaskori, 5. századi leletek is napvilágot láttak. (A leelőhely teljes terjedelmével a nála nagyobb Felsőnyék-Belterület / Református parókia [Felsőnyék 29, azonosító: 66888] leelőhely területén belül helyezkedik el.)

A leelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A leelőhely veszélyeztetettsége: erózió, talajművelés, építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 5, 6, 9, 742, 743, 744, 746, 749

22. Felsőnyék – Római katolikus plébánia (Felsőnyék 31)

Lelőhely-azonosító: 66892

A leelőhely megjelölése: római kori telep

A leelőhely leírása: Wosinsky Mór jegyezte fel, hogy bár a falu belterületén sok római kori lelet jött napvilágra, telepnyomokról nem szerzett tudomást, de a leletek alapján mégis római kori telepet feltételezett a beltelkekre. A római katolikus plébánia udvarában előkerült egy Antonius Pius-arany, amely a Magyar Nemzeti Múzeumba került; a római katolikus kántortanító telkén is sok római kori érmet találtak. A plébániával egy utcában fekvő Alsó Szabó Sándor-féle ház kertjéből római kori bronzmécse került elő, amely Wosinskyhoz jutott. (A leelőhely teljes terjedelmével a nála nagyobb Felsőnyék-Belterület / Református parókia [Felsőnyék 29, azonosító: 66888] leelőhely területén belül helyezkedik el.)

A leelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A leelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 281/3, 282, 283/1, 283/2, 284, 285, 289

23. Felsőnyék – Vasútállomás (Felsőnyék 32)

Lelőhely-azonosító: 66899

A leelőhely megjelölése: kelta temető (?)

A lelőhely leírása: Egy leltárkönyvi bejegyzés szerint a felsőnyéki vasútállomásról került a szekszárdi múzeumba egy késő vaskori fibulakötő lánc. Az ezt megelőző leltárkönyvi tétel Felsőnyék lelőhelynév alatt kelta torques-t és karperecet tartalmaz; a vélhetőleg összetartozó tételek alapján kelta sírra vagy temetőre következtethetünk.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 389/4, 389/5, 389/6, 390, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 409

24. Felsőnyék – Téglavető / Dózsa György utca 51/a. (Felsőnyék 33)

Lelőhely-azonosító: 66901

A lelőhely megjelölése: kora vaskori telep, középkori telep, ismeretlen korú csontvázas sír

A lelőhely leírása: Wosinsky Mór jegyezte fel a 19. század végén, hogy a falutól délkeletre fekvő tégláégetőtől kb. 200 lépésre, „a völgyben lejjebb, a magas partban” kb. 1,5 méter mélyen bronzsodronyból készült karpereccel és bronz „spirálissal” eltemetett csontvázat túrtak ki a disznók. 1960-ban Mészáros Gyula a Dózsa György utca 51/a. számú ház udvarából, Bagyula Pál telkéről egy partfaragáskor előkerült Hallstatt-kori edényt gyűjtött be.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: erózió, mezőgazdasági művelés (mélyszántás), építkezés, rekultiváció

Hrsz.: 0269/1, 0345, 0348/8, 0348/10, 407, 408, 2501/1

25. Felsőnyék – Szőlőhegy, homokbánya (Torma István 51. lelőhely) (Felsőnyék 34)

Lelőhely-azonosító: 22988

A lelőhely megjelölése: középső bronzkori (mészbetétes) urnatemető, kora vaskori telep, római kori telep

A lelőhely leírása: 1934 tavaszán homokbányászás során több urnasírt tettek tönkre, kilenc edény került ekkor a Magyar Nemzeti Múzeumba. Csalog József szekszárdi múzeumigazgató feljegyzése szerint a bánya helyén évek óta folyamatosan kerültek elő urnasírok. Csalog a „csatlakozó községi szántóföldeken” három bolygatott mészbetétes urnasírt és két Hallstatt-kori gödröt tárt fel. Valószínűleg azonos ezzel a Torma István 1961-es adatgyűjtésében szereplő alábbi lelőhely: a feljegyzés szerint a Várhegygel szemben fekvő domb oldalában homokbányászás során több régiség került már elő, amelyek közül egy római kori mécses a helyi orvoshoz került. Terepbejárásán Torma István ekkor a bokrokkal benőtt területen semmit nem talált, 1963-ban azonban talán kora vaskori, valamint római kori cserepeket gyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), földkitermelés (homokbányászás)

Hrsz.: 2482/3, 2483, 2484/2, 2485, 2486, 2487, 2489, 2490, 2491, 2492/1, 2492/2, 2493, 2494, 2495, 2496/1, 2496/2, 2497/1, 2497/2, 2594

26. Felsőnyék – Farkasházi-dűlő (Felsőnyék 35)

Lelőhely-azonosító: 66903

A lelőhely megjelölése: ismeretlen korú telep

A lelőhely leírása: Wosinsky Mór számolt be róla, hogy B. Horváth Ferenc Farkasházi-dűlőben fekvő szántóföldjén állítólag többször találtak régiségeket, közülük egy 1. századi római ezüstmét is. Talán ugyanezt a lelőhelyet örököltte meg 2000-ben légifotón Bertók Gábor, aki ismeretlen korú (telekhatárként vagy dűlőrendszerként értelmezett) lineáris nyomokat örökölt meg a dűlőben.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0206/2

27. Felsőnyék – Gubarci-szőlőhegy I. (Torma István 54. lelőhely) (Felsőnyék 36)

Lelőhely-azonosító: 66905

A lelőhely megjelölése: őskori telep, késő neolit (Lengyel-kultúra) telep, kora bronzkori telep

A lelőhely leírása: Torma István 1961-ben a falutól délnyugatra, a Tita-patak északra forduló kanyarjában fekvő kis híd közvetlen közelében, tőle északnyugatra, egy legelőnek használt, néhány méter magas teraszon futó dűlőút partjában jellegtelen őskori cserepeket talált. Talán erre a lelőhelyre vonatkozik Wosinsky Mór 19. század végi feljegyzése is, mely szerint „A hegy-láncz végén, a kis-gubarczi hegy aljában elterülő rétföldeken pedig a horhii pusztai csősz talált egy átfúrt kőbaltát.”

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: erózió, mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 057/6, 061, 062/1

28. Felsőnyék – Bonta (Felsőnyék 37)

Lelőhely-azonosító: 66907

A lelőhely megjelölése: középkori telep

A lelőhely leírása: Miklós Zsuzsa 1983-ban a falutól délre, a Tita patak déli partján, az arra lejtő domboldalon, a vasút és az erdő közötti vetésben, kb. 150×200 méteres területen közepes sűrűségben talált 13–15. századi cserepeket, kályhaszemeket, kályhacsempe-töredéket. A domb tetején sok, pelyvás téglatöredéket, a lelőhely északnyugati részén pedig több paticsos foltot is megfigyelt. A lelőhelyet feltételelesen a középkori Kisnyékkal azonosította.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0258/1, 0258/2

29. Felsőnyék – Csukahegy/Csikóhegy (Torma István 271. lelőhely) (Felsőnyék 38)

Lelőhely-azonosító: 20462

A lelőhely megjelölése: középső bronzkori (mészbetétes) urnatemető, kora vaskori telep

A lelőhely leírása: Csalog József egy feljegyzése szerint a Csukahegy tetején Hallstatt-kori urna került elő szántáskor, ahol korábban egy „egész urnatemetőt tettek tönkre”. 1949-ben őslénytani leletet találtak a Csukadombon (más néven Szabadsághegyen). A

Csukaheggyel azonos Csikóhegy tetején Torma István 1961-ben kb. 300 méter hosszan jellegtelen őskori cserepeket (köztük egy mészbetétes darabot) és két sílexet gyűjtött a szőlők és a kukorica közül.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0269/1, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507/1, 2507/2, 2508, 2509, 2510/2, 2510/3, 2510/4, 2510/5, 2510/6, 2511, 2512/1, 2512/2, 2513, 2514/1, 2514/2, 2515/1, 2515/2, 2516, 2517, 2518, 2519, 2527, 2528, 2529, 2530, 2598

30. Felsőnyék – Felsőnyék 1. lh. – Kútfejesi-dűlő (Felsőnyék 39)

Lelőhely-azonosító: 76519

A lelőhely megjelölése: őskori telep

A lelőhely leírása: Ligner Jácint 2010-ben tervezett szélerőműpark területének terepbejárása során a Felsőnyék-dűlő nyugati oldalán, a dombtetőn, a Magyarkeszt Felsőnyékkal összekötő útból kiágazó dűlőút északi és déli oldalán őskori telepre utaló leleteket gyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0233/4, 0233/12, 0233/15

31. Felsőnyék – Tita-patak nyugati partja (Felsőnyék 40)

Lelőhely-azonosító: 89861

A lelőhely megjelölése: bronzkori telep, római kori telep, Árpád-kori telep

A lelőhely leírása: Bittner Bettina 2015-ben előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során, a falu keleti felén, a Tita-patak nyugati partján található, a sportpályához vezető híd mellett bronzkori, római kori és Árpád-kori telepre utaló leleteket gyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 379/2, 379/3, 379/4, 380, 416, 417, 418, 436, 437, 438, 439, 440, 441/1, 441/2, 442

32. Felsőnyék – Petőfi utca–Ady utca (Felsőnyék 41)

Lelőhely-azonosító: 91761

A lelőhely megjelölése: késő bronzkori telep, késő bronzkori urnasír, római kori telep

A lelőhely leírása: K. Németh András 2015-ben ivóvízhálózat-rekonstrukcióhoz kapcsolódó régészeti szakfelügyelet során a falu északkeleti szélén, a Tita-patak északi oldalán, a Sió ártere közelében fekvő Petőfi utca keleti felén kb. 500 méter hosszan hét régészeti jelenséget (három félig földbe mélyített ház és négy gödröt) azonosított, a meghatározható korú leletek alapján a telepészlet késő bronzkori. Ugyancsak ő 2017–2018-ban optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a korábban megfigyelt késő bronzkori telep 17 objektumát figyelte meg a Petőfi utca 30–72. számok közti szakaszon, továbbá a Petőfivel északról szomszédos Ady utca keleti, Sió felé eső részén,

a 23–52. számok között is azonosított egy késő bronzkori urnasírt, négy őskori gödröt, valamint egy római kori gödröt, őskori és római kori szórvány leletek mellett.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 0365/2, 439, 440, 441/1, 441/2, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451/1, 451/2, 452/1, 452/2, 453, 454, 455/1, 456, 457, 458, 459, 460, 461/1, 461/2, 461/3, 462/1, 462/2, 463/1, 463/2, 464/1, 464/2, 465, 466, 468, 474, 477, 478, 480/2, 483, 484/1, 484/2, 487, 488, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515/1, 515/2, 516, 517, 518, 519, 521/1, 521/2, 523, 524

33. Felsőnyék – Árpád utca (Felsőnyék 42)

Lelőhely-azonosító: 91763

A lelőhely megjelölése: késő vaskori telep

A lelőhely leírása: K. Németh András 2015-ben ivóvízhálózat-rekonstrukcióhoz kapcsolódó régészeti szakfelügyelet során az Árpád utca középső szakaszán egy 2,5 méter átmérőjű kelta gödör (?) feltjárt figyelt meg a 40 cm széles árok alján.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 120, 122, 135/5, 138

34. Felsőnyék – Döbrentei-pusztá-dűlő 2. lelőhely (Felsőnyék 43)

Lelőhely-azonosító: 91839

A lelőhely megjelölése: kora neolit (Körös-Starčevo-kultúra) telep, késő rézkori (Baden-kultúra) telep, római kori telep

A lelőhely leírása: K. Németh András 2015-ös adatgyűjtése szerint egy helyi lakos a felsőnyéki határ délkeleti, az ozorai határba zsákszerűen benyúló szögletében kb. 400×400 méter nagyságú területen neolit, rézkori és római kori telepre utaló kerámiát gyűjtött. A leletek túlnyomó része római kori, a jellegzetes őskori kerámiatöredékek között Körös-Starčevo-, illetve a Baden-kultúrához tartozó töredékek különíthetők el.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0320/8, 0321/1

35. Felsőnyék – Korlátpusztá 5. lelőhely (Felsőnyék 44)

Lelőhely-azonosító: 91841

A lelőhely megjelölése: ismeretlen korú csontvázas sír

A lelőhely leírása: 2013-ban egy helyi lakos gombaszedés közben a falu északkeleti határában, a Fejér megyei megyehatártól kb. 500 méterre délre, a már felszámolt vasútvonal melletti rézsűben, a nyugati oldalon kilógó embercsontokra lett figyelmes, amelyből egy combcsontot Czövek Attilához juttatott el. K. Németh András 2015-ben a találóval felkereste a lelőhelyet, de a magas aljnövényzet miatt a sír helyét nem lehetett pontosan azonosítani. A dombot a vasútépítéskor átvágták, lehetséges, hogy több sír is elpusztulhatott.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: erózió, bolygatás

Hrsz.: 0365/1, 0373/5

36. Felsőnyék – Középső-hegy (Felsőnyék 45)

Lelőhely-azonosító: 92393

A lelőhely megjelölése: római kori telep

A lelőhely leírása: K. Németh Andrásnak 2015-ben egy felsőnyéki lakos elmondta, hogy a Magyarkeszire vezető országút nyugati oldalán, a szőlőhegyen 3–4. századi római érmekeket talált. K. Németh András felkereste a lelőhelyet, amely a Tita-patakon létesített északi halastó északi gátja vonalában, a patak nyugati oldalán, a szőlőhegyen, gyümölcsfákkal beültetett területen található, ahol a dűlőút nyomvonalából és a fák közül kb. 200 méter hosszan elszórtan kevés római kerámiát gyűjtött, és szórványosan kisebb köveket is megfigyelt. A lelőhely bizonyára nyugati és keleti irányban is folytatódik, de ezt a fedettség miatt nem lehetett ellenőrizni.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, azonosított

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0122, 0388/2, 0399/10, 0399/11, 0399/13, 0399/16, 0399/18, 0399/19, 0399/20

37. Felsőnyék – Korláti-dűlő

Lelőhely-azonosító: folyamatban

A lelőhely megjelölése: késő rézkori (Baden-kultúra) telep, Árpád-kori telep

A lelőhely leírása: 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során a falutól északkeletre, az egykori vasútvonal mellett, annak keleti oldalán, közvetlenül a Felsőnyék-Korlátpuszta III. (azonosító: 20526) lelőhelytől délnyugatra badeni és Árpád-kori telepre utaló kerámia-töredékeket talált.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0365/1, 0367/3, 0376/8, 0376/10

38. Felsőnyék – Korláti-dűlő II.

Lelőhely-azonosító: folyamatban

A lelőhely megjelölése: késő neolit telep, vaskori telep, avar kori telep, Árpád-kori telep

A lelőhely leírása: 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során a falutól kb. 150 méterre északkeletre, az egykori vasútvonal mellett késő neolit, vaskori, avar kori és Árpád-kori telepre utaló kerámia-töredékeket gyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0364/1, 0365/1, 0366/2, 0367/3, 0367/4, 0376/8, 0376/9, 0376/10

39. Felsőnyék – Hegy-hát alja

Lelőhely-azonosító: folyamatban

A leelőhely megjelölése: késő bronzkori telep, késő vaskori telep, Árpád-kori telep

A leelőhely leírása: 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során a falutól délnyugatra, az országút és az egykori vasútvonal között késő bronzkori, kelta és Árpád-kori telepre utaló kerámia-töredékeket gyűjtött.

A leelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A leelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0142/4, 0144/1, 0144/2, 0144/3, 0144/4, 0144/7, 0156/6, 0157/1

40. Felsőnyék – Tükrös Ny

Lelőhely-azonosító: folyamatban

A leelőhely megjelölése: középkori telep

A leelőhely leírása: 2020-ban Koller Melinda a Siófok–Pécs kerékpárút előzetes régészeti dokumentációjának készítéséhez kapcsolódó terepbejárás során a falu délnyugati határszélén, az országút keleti felén fekvő kisebb horgásztótól északra egy kb. 60 méter átmérőjű foltból középkori (a 13. század második felétől a 16. század elejéig keltezhető) telepre utaló kerámia-töredékeket gyűjtött.

A leelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A leelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0161/6, 0161/28, 0161/33

41. Felsőnyék – Váraljai-dűlő (Felsőnyék 47)

Lelőhely-azonosító: 100965

A leelőhely megjelölése: középkori telep

A leelőhely leírása: K. Németh András 2016-ban a Magyarkeszt Felsőnyékkal összekötő optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a falutól délre, az országút keleti oldalán ásott árok kidobott földjében kb. 300 méter hosszan középkori telepre utaló kerámia-töredékeket gyűjtött.

A leelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A leelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), útépités, közműfektetés

Hrsz.: 0135, 0146/10, 0146/11

42. Felsőnyék – Marx körút nyugati része (Felsőnyék 49)

Lelőhely-azonosító: 100969

A leelőhely megjelölése: őskori telep

A leelőhely leírása: K. Németh András 2017–2018-ban optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a Marx körút 18., 20. és 20/1. számú házak előtti árokszakaszon több helyen őskori cserepeket gyűjtött a kidobott földből (de objektumokat nem tudott megfigyelni).

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 683, 684, 707

43. Felsőnyék – Marx körút 13. előtt (Felsőnyék 50)

Lelőhely-azonosító: 100971

A lelőhely megjelölése: őskori telep

A lelőhely leírása: K. Németh András 2017–2018-ban optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a Marx körút 13. számú ház előtti árokszakaszon átvágott őskori gödröt figyelt meg.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 707, 723

44. Felsőnyék – Petőfi utca 14. előtt (Felsőnyék 51)

Lelőhely-azonosító: 100973

A lelőhely megjelölése: őskori telep

A lelőhely leírása: K. Németh András 2017–2018-ban optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a Petőfi utca 14. számú ház előtti árokszakaszon átvágott őskori gödröt figyelt meg.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 468, 714, 716

45. Felsőnyék – Kossuth utca 15–17. előtt (Felsőnyék 48)

Lelőhely-azonosító: 100967

A lelőhely megjelölése: középkori telep

A lelőhely leírása: K. Németh András 2017–2018-ban optikai kábel fektetésének régészeti felügyelete során a Kossuth utca 15. számú ház előtti árokszakaszon átvágott középkori kemencét, a 17. számú ház előtt pedig lelet nélküli (valószínűleg szintén középkori) gödröt figyelt meg.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, közműfektetés

Hrsz.: 418, 425

46. Felsőnyék – TSz, sertésfiaztató (Felsőnyék 46)

Lelőhely-azonosító: 99457

A lelőhely megjelölése: ismeretlen jellegű középső bronzkori (mészbetétes) lelőhely, kora bronzkori (Vučedol-Zók-kultúra) szórványlelet, római kori szórványlelet

A lelőhely leírása: 1961-ben TSz, sertésfiaztató lelőhelymegjelöléssel három mészbetétes edény és egy római kori pohár (Faltenbecher) került be a szekszárdi múzeumba,

ugyanekkor „krumpliverem” megjelöléssel egy kora bronzkori (zóki) tál töredéke is múzeumba jutott. A leletek bizonyára az ekkor épült sertésfiaztató építése során kerültek elő. Az üzemegység ma már használaton kívül van, a Dózsa György utca északi végének nyugat–keleti irányú szakaszán álló két lakóháztól északra, a Tita-patak keleti oldalán, a vasút mellett feküdt.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: építkezés, erdőművelés

Hrsz.: 412, 0348/8

47. Felsőnyék – Pusztavár (Szabadhídvég 2)

Lelőhely-azonosító: 22959

A lelőhely megjelölése: őskori földvár, kelta telep, kelta földvár, középkori telep, középkori földvár, kora újkori telep, kora újkori földvár, ismeretlen korú csontvázas temető

A lelőhely leírása: A Sió partján, Szabadhídvég és Felsőnyék határán álló – Felsőnyék határát csak minimálisan érintő –, 320×195 méter nagyságú, kétrészes földvár a 20. század eleje óta ismert a szakirodalomban. Torma István 1966-ban, Makkay János 1968-ban, Miklós Zsuzsa Nováki Gyula és Sándorfi György az 1980-as években, Kiss Tünde 1994-ben és 1997-ben végzett itt terepbejárást, kelta és középkori leleteket gyűjtve. Miklós Zsuzsa 1994–1996 között többször légi fotózta. A várat 2000-ben és 2001-ben Nováki Gyula és Terei György mérte fel. A vár északnyugati, kisebb része elkülönül az objektumon belül, valószínűleg itt állhatott az 1570-től említett hídvégi török palánkvár, amelyet a kuruc korban ismét használtak a Sió átkelőhelyének ellenőrzésére.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott, fokozottan védett

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0373/1, 0380/1

2. MELLÉKLET

RÉGÉSZETI LELŐHELYEK TÉRKÉPE

The coat of arms of Felsőnyék features a shield with a red upper half and a yellow lower half. A white unicorn stands on the yellow base, holding three golden bells in its raised right foreleg. The shield is encircled by a green vine with clusters of yellow grapes. Below the shield is a yellow banner with the word "FELSŐNYÉK" in black capital letters.

	Nyilvántartott régészeti lelőhelyek
	Régészeti lelőhelyek (nyilvántartásba vétel folyamatban)
	Fokozottan védett régészeti lelőhely

2024

VÉLEMÉNYEZÉSI ANYAG

FELSŐNYÉK KÖZSÉG TELEPÜLÉSTERVE

ÉRTÉKLELTÁR

FELSŐNYÉK KÖZSÉG

ÉRTÉKLELTÁRA

2022.

KÉSZÜLT FELSŐNYÉK KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZAT MEGBÍZÁSÁBÓL

a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.)
Kormányrendelet 83. § (2) b. pontja alapján

ColoLine Terv Kft Tóth Dóra Kata, TT 17-1484

HELYI VÉDELEMRE ÉRDEMES ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK LISTÁJA:

1.	Hősök tere	emlékmű	1. hrsz
2.	Hősök tere	feszület	2.
3.	Hősök tere	emlékmű	3.
4.	katolikus temető	kereszt	9.
5.	Bacsó-Kossuth u. találkozója	kereszt	214.
6.	Kossuth L. u. 18.	gazdasági épület	357.
7.	Kossuth L. u. 25.	lakóépület, kerítés	729.
8.	Kossuth L. u. 61.	lakóépület	69/2.
9.	Kossuth L. u. 62.	kerítés	268.
10.	Kossuth L. u. 91.	lakóépület	86/2.
11.	Kossuth L. u. 95.	kerítés	88.
12.	Táncsics M. u. 4.	lakóépület	612.
13.	Bacsó B. u. 27.	lakóépület	200.
14.	külterület	feszület	0403/2.
15.	külterület	pincesor	0345.

**FELSŐNYÉK BELTERÜLET
HŐSÖK TERE**

Leírás

A település központi részén, a polgármesteri hivatal közvetlen környezetében lévő parkban található a II. világháború helyi áldozatai emlékére 1993-ban állított szobor.

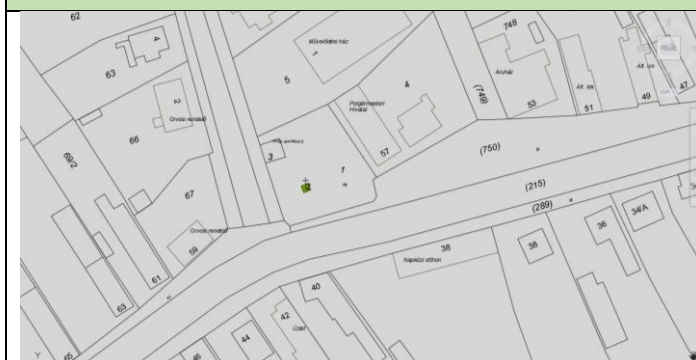
Védett építészeti elemek

Az emlékmű megjelenése.

Korrektíós javaslat

Az emlékmű előtt található koszorúk elhelyezésére szolgáló állványzat elbontása, az áldozatok neveinek más módon történő megjelenítése.

Sorszám:		1.
Felsőnyék, Hősök tere	Helyrajzi szám:	1
emlékmű	Védelem foka:	H

Leírás

A központi Hősök terén a zöldövezetben található a feszület. Talapzata és a kereszt műköből készült. 1856-ban állíttatta Kupi György.

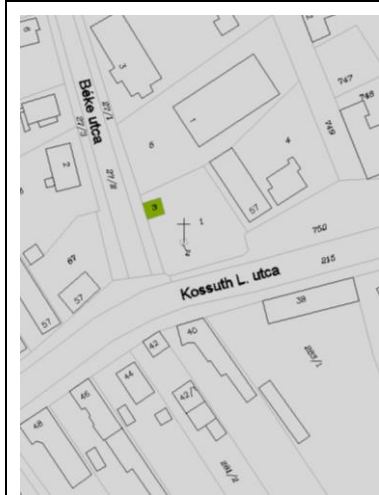
Védett építészeti elemek

A feszület.

Korrektíós javaslat

Közvetlen környezetének rendezése, kerítés eltávolítása.

Sorszám:		2.
Felsőnyék, Hősök tere	Helyrajzi szám:	2
feszület	Védelem foka:	H

Leírás

A település központjában helyezkedik el az I. világháború helyi áldozatai emlékére 1941-ben emelt szobor.

Védett építészeti elemek

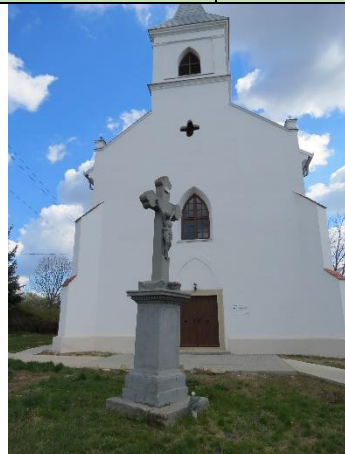
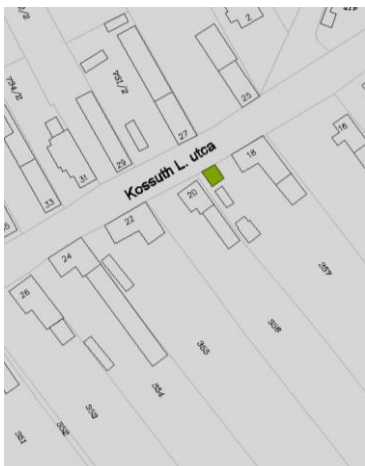
Az emlékmű megjelenése.

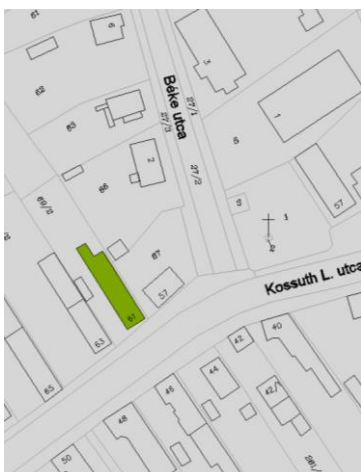
Korrektíós javaslat

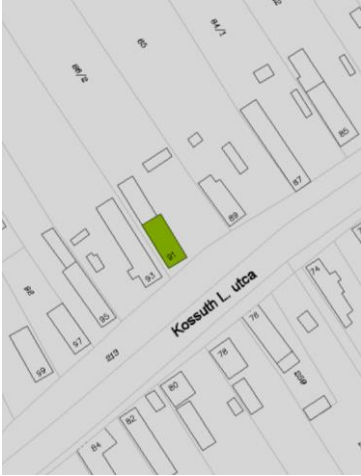
Az emlékmű környezetének rendezése.

Sorszám:		3.
Felsőnyék, Hősök tere	Helyrajzi szám:	3
emlékmű	Védelem foka:	H

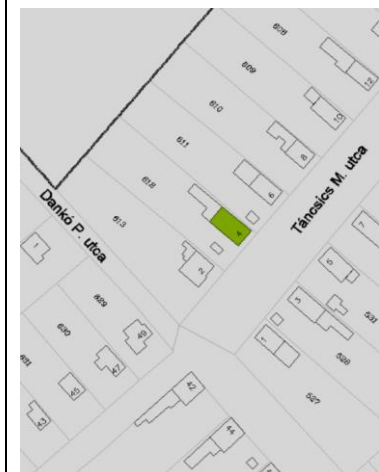

		Sorszám:		4.
	Leírás A katolikus templom mellett a temetőben található a műkő talapzaton álló feszület. Védett építészeti elemek a kereszt Korrektíós javaslat a talapzat eredeti feliratának visszaállítása	Felsőnyék, katolikus temető	Helyrajzi szám	9
		kereszt	Védelem foka	H
				
Sorszám:				5.
	Leírás A Bacsó B. utca és a Kossuth L. u. kereszteződésénél található a település egyik legnagyobb zöldfelülete. Itt található az 1930-ban állított feszület és talapzatára helyezett Mária-szobor. Védett építészeti elemek A feszület. Korrektíós javaslat A kereszt fehér színre történő festése, kerítés elbontása.	Felsőnyék, Bacsó – Kossuth u. találkozása	Helyrajzi szám	214
		kereszt	Védelem foka	H
				
KOSSUTH LAJOS UTCA				
	Leírás Utcai telekhatárra épített, arra merőleges nyeregtetős, nyerstégla felületképzésű, tetőzet fölél emelt ormfalas gazdasági épület. Védett építészeti elemek A gazdasági épület megjelenése, homlokzati tagolása, nyerstégla felületképzése. Korrektíós javaslat Ormfal csúcsának javítása, eresz kezelése.	Sorszám:		6.
		Felsőnyék, Kossuth L. u. 18. gazdasági épület	Helyrajzi szám:	357
			Védelem foka:	H
				

		Sorszám: 7.	
		Felsőnyék, Kossuth L. u. 25.	Helyrajzi szám 729
		lakóépület és kerítés	Védelem foka H
	Leírás Utcára merőleges nyeregvetés lakóépület, kisméretű, osztott ablakkal, falsíkból kiugró sávokkal tagolt oromfallal, valamint tornácos udvari homlokzattal. Védett építészeti elemek A lakóépület tömege, homlokzatainak megjelenése, tagolása és díszítettsége, valamint az áttört, falazott kerítés. Korrektciós javaslat A szerkezeti repedések megszüntetése, a homlokzat vakolása, teljes épület színezése, befalazott ajtónyílás kibontása, eredeti állapot visszaállítása (a 2006-ban készült Örökségvédelmi hatástanulmányban szereplő képnek megfelelően).		
	Utcai homlokzat nyílásrendje 2006. →		
		Sorszám: 8.	
		Felsőnyék, Kossuth L. u. 61.	Helyrajzi szám 69/2
		lakóépület	Védelem foka H
	Leírás Utcára merőleges, keleti oldalhatáron álló hosszaház nyeregvetés lakóépület hagyományos nyílásrenddel, mellvéd tornáccal, osztott ablakkal. A lakóépület közterülettel határos utcafronti homlokzatát átalakították, azonban az ajtó eredeti állapotában megmaradt. Védett építészeti elemek A lakóépület tömege, utcai homlokzatának megjelenése, nyílásrendje. Korrektciós javaslat Utcafronti homlokzat festése fehér vagy pasztell sárga színűre.		
			Sorszám: 9.
		Felsőnyék, Kossuth L. u. 62.	Helyrajzi szám 268
		kerítés	Védelem foka H
	Leírás Az utcafronti telekhatárra kisméretű téglából épített kerítés, valamint a kapu pillérei változatos kialakításúak. A gyalogos bejárat szerkezete a jelenleg parókiaként üzemelő épülethez kapcsolódik, boltíves kialakítású. Védett építészeti elemek A kerítés. Korrektciós javaslat Nem szükséges.		

		Sorszám: 10.	
		Felsőnyék, Kossuth L. u. 91.	Helyrajzi szám 86/2
		lakóépület	Védelem foka H
			
Leírás Oldalhatáron álló, utcára merőleges nyeregtetős lakóépület hagyományos nyílásrenddel, mellvédes tornáccal, osztott ablakokkal, bádoglemezes széldeszkával. Védett építészeti elemek A lakóépület tömege, homlokzatainak megjelenése, nyílásrendje, tornáckialakítása. Korrektációs javaslat Bádoglemezek kezelése (széldeszka, vízgyűjtő üst, csatorna).			
			
		Sorszám: 11.	
		Felsőnyék, Kossuth L. u. 95.	Helyrajzi szám 88
		kerítés	Védelem foka H
			
Leírás Utcai telekhatárra épített téglakerítés megmaradt részén jól látható az építés gondossága. Az áttört falat gúlában záródó pillérek erősítik, tetején ferdén rakott téglasor biztosítja a vízelvezetést. Védett építészeti elemek A kerítés. Korrektációs javaslat A lábazat felületének nyerstégla kialakítása, a kerítés felületének tisztítása.			

EGYÉB BELTERÜLETI UTCÁK

Leírás

Oldalhatáron álló, csonka kontyolt nyeregtetős lakóépület, oromfalán három darab osztott ablakkal. A két szellőzőnyílás párkánnyal összekapcsolt.

Védett építészeti elemek

A lakóépület tömege, utcai homlokzatának megjelenése, nyílásrendje, ablakok részosztása.

Korrektíós javaslat

Előkertben található fák kivágása, utcai homlokzat szerkezetének javítása, festése (sárgára) vízelvezetés megoldása.

Sorszám: 12.

Felsőnyék, Táncsics u. 4.

Helyrajzi szám: 612

lakóépület

Védelem foka: H

Sorszám: 13.

Felsőnyék, Bacsó B. u. 27.

Helyrajzi szám: 200

lakóépület

Védelem foka: H

Leírás

Utcára merőleges, nád fedésű nyeregtetős lakóépület. Homlokzatain osztott ablakok, keskeny tornác, látszó gerendafödém.

Védett építészeti elemek

A lakóépület tömege, homlokzatának megjelenése, nyílásrendje, nád fedésű tetőszerkezete.

Korrektíós javaslat

Nincs.

FELSŐNYÉK KÜLTERÜLET

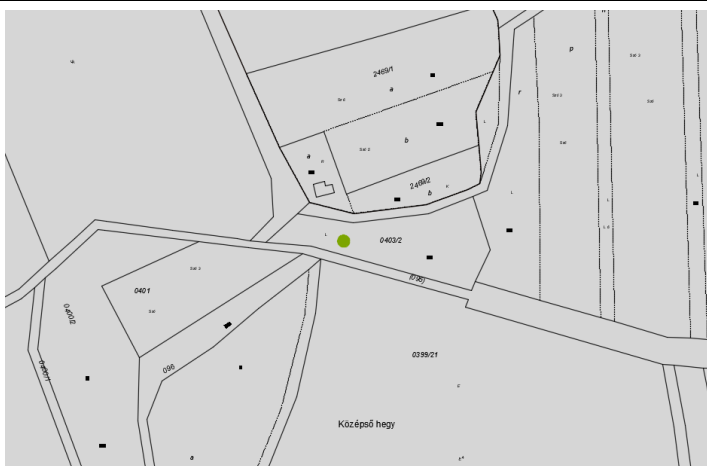
Sorszám: 14.

Felsőnyék, külterület

Helyrajzi szám: 0403/2

feszület

Védelem foka: H

Leírás

A település észak-nyugati külterületi részén egy részben burkolt út mentén található az 1881-ben állított feszület. Talapzatát és a keresztet műkőből, Krisztus alakját pedig fémből készítették.

Védett építészeti elemek

A feszület.

Korrektíós javaslat

nem szükséges

		Sorszám:	15.
		Felsőnyék, külterület	Helyrajzi szám
		pincesor	Védelem foka
Leírás A település dél-keleti részén, a belterület határán található mélyút két oldalán helyezkedik el egy pincesor, kb 50 db. A pincék a kb. 6 méter magas löszfalba vannak vájva, korábban bortárolásra használták. Az íves nyílásokat fa ajtóval zárták le, többségük használaton kívüli. Védett építészeti elemek A területen található pincék megjelenése. Korrektciós javaslat Környezetük rendezése, megközelíthetőségük biztosítása.			
  			